

WSCHODNIA GRUPA DORADCZA

Diagnoza problemów
społecznych oraz
delimitacja obszaru
rewitalizacji w
Tomaszowie Lubelskim

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	3
Metodologia badań	5
Definicje i pojęcia.....	5
Cele badania.....	10
Opis metod i narzędzi badawczych.....	11
Metody jakościowe.....	12
Metody ilościowe	12
Analiza porównawcza.....	14
Grupa tła – porównawcza grupa miast podobnych.....	14
Demografia i edukacja	16
Gospodarka	21
Zasoby mieszkaniowe.....	26
Pomoc społeczna.....	28
Rozwój społeczny	31
Delimitacja obszaru rewitalizacji.....	35
Wyznaczenie obszarów występowania problemów społecznych	35
Obszary największej koncentracji problemów społecznych.....	55
Obszary występowania problemów mieszkaniowych.....	58
Diagnoza problemów społecznych.....	62
Analiza wyników wywiadów indywidualnych.....	62
Analiza wyników wywiadu grupowego	64
Wyniki badań kwestionariuszowych	68
Podsumowanie i wnioski	79

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WSTĘP

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju prowadzi prace nad przygotowaniem systemu wspierania rewitalizacji w Polsce. Jego elementami są m.in. Ustawa o rewitalizacji¹, Narodowy Plan Rewitalizacji² oraz Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020³. Działania dotyczące rewitalizacji wpisują się także w szerszy kontekst działań Ministerstwa dotyczących polityki przestrzennej kraju, w szczególności Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 i Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, m.in. w zakresie:

- przywrócenia i utrwalenia ładu przestrzennego,
- przeciwdziałania suburbanizacji,
- optymalizacji gospodarowania przestrzenią i zasobami środowiskowymi, głównie poprzez nadanie priorytetu inwestycjom typu brownfield⁴ zamiast greenfield⁵, głęboką przebudowę i adaptację zdegradowanych obiektów do pełnienia nowych funkcji, np. kulturalnych, rekreacyjnych, społecznych, gospodarczych oraz rekultywację terenów zdegradowanych na cele przyrodnicze.

Rewitalizacja stanowi jeden z celów głównych, a także jeden z wątków tematycznych w opracowanym w Ministerstwie dokumencie Krajowa Polityka Miejska. Na system wsparcia

¹ Ustawa z dnia 9 października 2015 roku została ogłoszona w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 3 listopada 2015 roku, wchodząc w życie 18 listopada 2015 r.

² założenia Narodowego Programu Rewitalizacji zostały zaprezentowane w 2014 r.

³ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 weszły w życie 3 lipca 2015 r.

⁴ Rodzaj bezpośrednich inwestycji zagranicznych, realizowanych poprzez dzierżawę, bądź kupno budynków (często zdegradowanych) lub obiektów infrastruktury przemysłowej, którym nadaje się nowe funkcje.

⁵ Inwestycje *greenfield* podejmowane są przez firmy, które finansują utworzenie w kraju docelowym zupełnie nowej jednostki poprzez budowę obiektów, instalowanie urządzeń i uruchamianie działalności gospodarczej.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

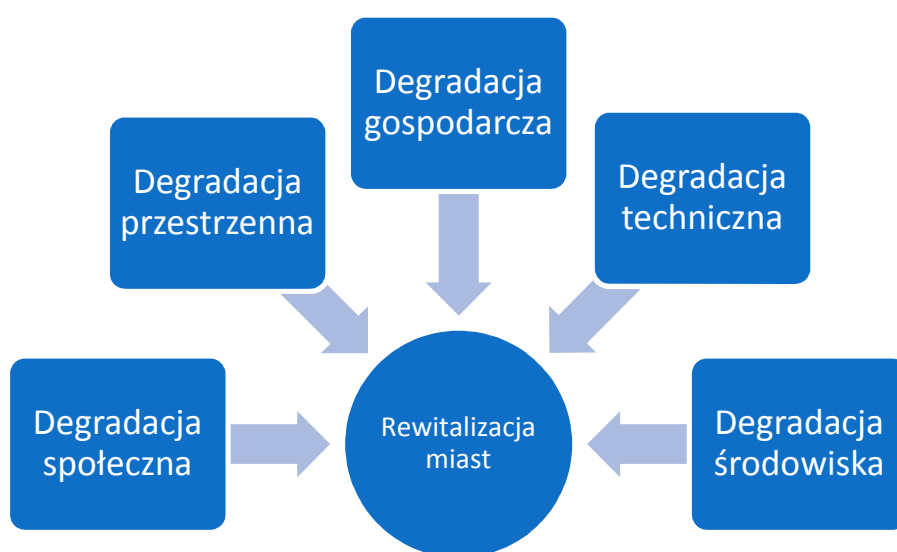
rewitalizacji składają się filary obejmujące: rozwiązania legislacyjne polegające na zmianach obowiązujących regulacji oraz stworzeniu nowych regulacji; instrumenty wspierania rewitalizacji, obejmujące szczególnie włączanie działań w ramach poszczególnych polityk publicznych w realizację kompleksowych, zintegrowanych programów rewitalizacji (poprzez mechanizmy preferencji, terytorialne różnicowanie instrumentów itd.). Dotyczy to takich sfer jak np. mieszkalnictwo, ochrona środowiska, edukacja, rynek pracy, ochrona zabytków, kultura, sport itd.; finansowanie działań w ramach kompleksowych programów rewitalizacji; informacja i wsparcie merytoryczne, obejmujące m.in. projekty pilotażowe w zakresie rewitalizacji, będące wsparciem dla samorządów poprzez wypracowanie modelowych rozwiązań w prowadzonych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych, z których bazy korzystać będą mogli zainteresowani interesariusze rewitalizacji.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

METODOLOGIA BADAŃ

DEFINICJE I POJĘCIA

Rewitalizacja – to kompleksowy i interdyscyplinarny proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne, gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne czy techniczne i środowiskowe).

SCHEMAT 1 REWITALIZACJA JAKO ODPOWIEDŹ NA ZJAWISKA NIEKORZYSTNE DLA MIASTA

Interwencja publiczna jest przede wszystkim skierowana do społeczności lokalnej, poprzez działania w przestrzeni. Działania skoncentrowane są terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany m. in. z programami rewitalizacji. Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów (w tym także kulturowych). Jest ona procesem wieloletnim, prowadzonym przez różnych interesariuszy (m.in. przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, właścicieli nieruchomości, organy władzy publicznej). Proces rewitalizacji jest przede wszystkim prowadzony we współpracy z lokalną społecznością.

Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są w sposób spójny: wewnętrznie (poszczególne działania pomiędzy sobą) oraz zewnętrznie (z lokalnymi politykami

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

sektorowymi, np. transportową, energetyczną, celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych i planistycznych). W poniższym schemacie zostały przedstawione niezbędne działania, które są podejmowane w procesie rewitalizacji.

SCHEMAT 2 NIEZBĘDNE DZIAŁANIA PODJĘTE W PROCESIE REWITALIZACJI

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

Stan kryzysowy – stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

a. gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),

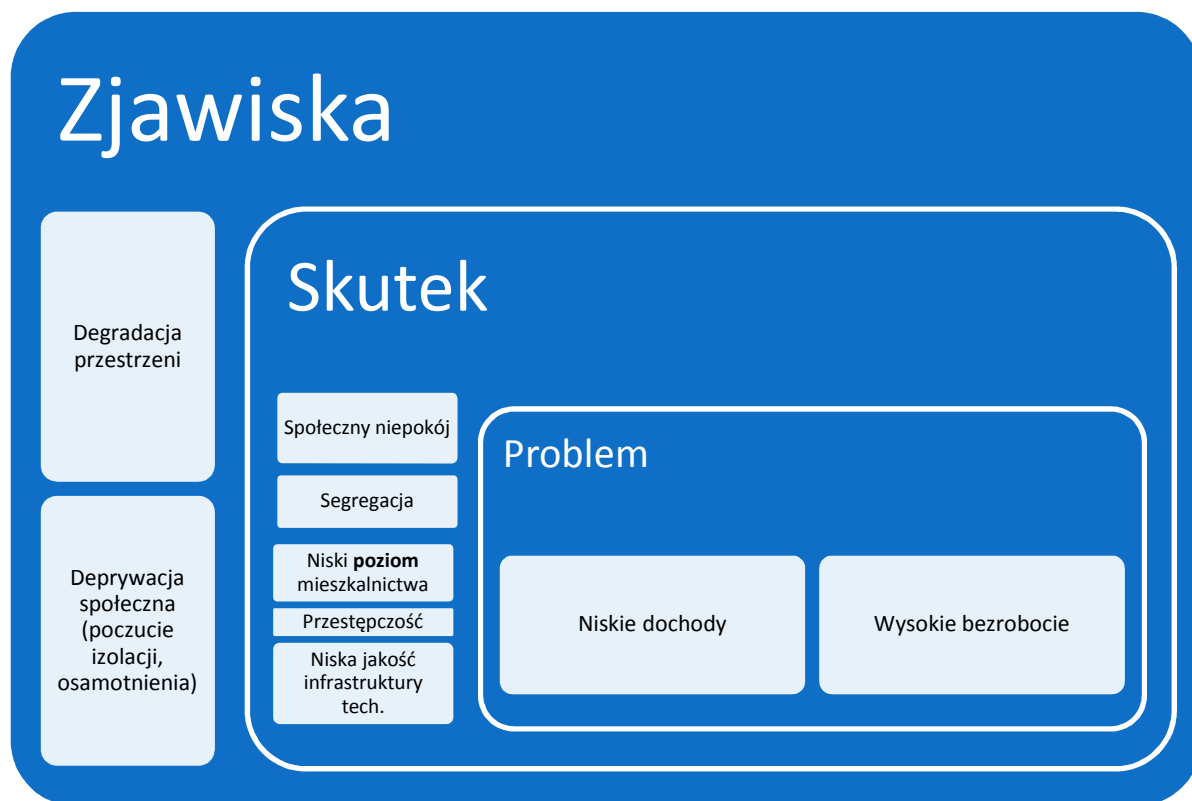
b. środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),

c. przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),

d. technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Skalę negatywnych zjawisk odzwierciedlają mierniki rozwoju opisujące powyższe sfery, które wskazują na niski poziom rozwoju lub dokumentują silną dynamikę spadku poziomu rozwoju, w odniesieniu do wartości dla całej gminy. Skupienie w jednym miejscu osób, którzy postrzegani są jako “wykluczeni społecznie” powoduje, że jednostki są mało aktywne w przestrzeni społecznej. Degradacja przestrzeni jest elementem współistniejącym zjawiska deprywacji społecznej. Brak chęci i możliwości do zmian w przestrzeni wynika z apatii osób zamieszkujących na danym terenie. Na sytuację taką mają wpływ niska jakość infrastruktury wspólnej przestrzeni oraz niski poziom mieszkalnictwa. Segregacja, społeczny niepokój, przestępczość są skutkami problemów, w jakimi zmierzają się mieszkańcy tj. wysokiego bezrobocia oraz niskimi dochodami.

Zmiany mogą zajść w tych miejscach dzięki interwencji publicznej. Proces zmiany jest zapoczątkowany poprzez diagnozę obszarów rewitalizacji. Diagnoza pozwala na wychwycenie obszarów zdegradowanych najbardziej potrzebujących w danym czasie wsparcia.

SCHEMAT 3 PROCES POWSTAWANIA OBSZARÓW KRYZYSOWYCH.

Obszar zdegradowany – obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.

Obszar rewitalizacji - obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny przemysłowe, powojenne lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Program rewitalizacji - inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594, z późn. zm.), wieloletni program działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej zmierzający do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.

Program rewitalizacji zawiera co najmniej⁶:

1. opis powiązań programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy;
2. diagnozę czynników i zjawisk kryzysowych oraz skalę i charakter potrzeb rewitalizacyjnych;

Diagnoza zawarta w programie rewitalizacji (o ile nie została dokonana w innym dokumencie strategicznym lub planistycznym gminy przyjętym uchwałą rady gminy) obejmuje analizę wszystkich sfer:

- gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
- przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),
- a w szczególności pogłębioną analizę kwestii społecznych dla określenia potrzeb podjęcia wyprzedzających działań o charakterze społecznym (dotyczącym rozwiązywania problemów społecznych oraz pobudzającym aktywność lokalną), co pozwoli na przygotowanie działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu. Takie działania mają na celu podniesienie skuteczności i trwałości projektów rewitalizacyjnych oraz gotowości i świadomości mieszkańców co do możliwości partycypacyjnego współdecydowania o obszarze objętym programem rewitalizacji;

---

⁶ MliR, 3.07.2015

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

3. zasięgi przestrzenne obszaru/obszarów rewitalizacji, tj. określenie, w oparciu o inne dokumenty strategiczne gminy lub diagnozę i identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych, terytorium/terytoriów najbardziej wymagających wsparcia;
4. wizję stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji (planowany efekt rewitalizacji);
5. cele rewitalizacji oraz odpowiadające zidentyfikowanym potrzebom rewitalizacyjnym kierunki działań mających na celu eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk;
6. listę planowanych, podstawowych i uzupełniających projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych wraz z ich opisami;
7. mechanizmy zapewnienia komplementarności między projektami rewitalizacyjnymi, ramy finansowe, mechanizmy włączenia mieszkańców i innych podmiotów i grup w proces rewitalizacji, system wdrażania programu rewitalizacji, system monitoringu i oceny skuteczności działań.

Projekt rewitalizacyjny - projekt w rozumieniu art. 2 pkt 18 ustawy, wynikający z programu rewitalizacji, tj. zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów albo logicznie powiązany z treścią i celami programu rewitalizacji zgłoszony do objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego. Wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza zatem albo wskazanie (wymienienie) go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych.

CELE BADANIA

Celem realizacji badania jest wyznaczenie obszaru rewitalizacji w mieście Tomaszów Lubelski oraz pogłębiona analiza problemów społecznych występujących na tym terenie. Wyniki badań posłużą określeniu potrzeb podjęcia wyprzedzających działań dotyczących rozwiązywania problemów społecznych, a także sformułowaniu działań pobudzających aktywność lokalną.

Realizacja badań pozwoli na zdiagnozowanie potencjałów rozwojowych oraz przygotowanie działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

oddziaływaniu. Realizacja badań ma na celu podniesienie skuteczności i trwałości projektów rewitalizacyjnych oraz gotowości i świadomości mieszkańców co do możliwości partycypacyjnego współdecydowania o obszarze objętym programem rewitalizacji.

OPIS METOD I NARZĘDZI BADAWCZYCH

Badanie przeprowadzono według następującego schematu:

I. Analiza porównawcza miast

Przeprowadzona na podstawie danych statystycznych dostępnych w GUS. Celem analizy jest porównanie Tomaszowa Lubelskiego do miast o podobnej wielkości. W celu przeprowadzenia analizy wykorzystano desk research oraz statystyczne narzędzia porównawcze.

II. Delimitacja obszaru rewitalizacji

Wyznaczenie obszaru zdegradowanego nastąpiło na podstawie analizy wskaźników obrazujących problemy społeczne. Analiza została przeprowadzona na podstawie danych opracowanych na poziomie ulic, z wykorzystaniem wskaźnika koncentracji. Obszar rewitalizacji został zidentyfikowany na podstawie wybranego zestawu wskaźników odnoszącego się do sytuacji społeczno-gospodarczej Tomaszowa lubelskiego. W szczególności uwzględniono wskaźniki dotyczące ubóstwa i wykluczenia społecznego.

III. Realizacja badań na wyznaczonym obszarze rewitalizacji

Na wyznaczonym obszarze zrealizowano badania społeczne z wykorzystaniem następujących metod:

1. Bezpośrednie wywiady pogłębione,
2. Wywiad grupowy,
3. Bezpośrednie wywiady kwestionariuszowe.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

METODY JAKOŚCIOWE

Badania jakościowe będą miały na celu pogłębienie wiedzy oraz określenie przyczyn występowania niekorzystnych zjawisk społecznych.

Metody jakościowe w badaniach społecznych pozwalają na sformułowanie odpowiedzi na pytania: „Co?”, „Jak?”, „Dlaczego?”. Badania jakościowe dotyczą opisu, poznania oraz zrozumienia badanych problemów, są najczęściej niezbędne do właściwej interpretacji danych liczbowych.

W niniejszym badaniu proponuje się wykorzystanie swobodnego wywiadu pogłębionego jako metody pozyskiwania danych. Na podstawie swobodnej rozmowy z respondentem na określony temat, bądź na podstawie specjalnie przygotowanego scenariusza - kwestionariusza pytań. Metoda ta pozwala badać opinie oraz fakty zarówno z perspektywy uczestników jak i realizatorów przedsięwzięć społecznych. Dodatkowo zastosowano w badaniu technikę wywiadu grupowego, po to aby wykorzystać potencjał procesów grupowych. Podczas badania uczestnicy oddziałując na siebie wykazują wyższą aktywność i kreatywność.

Zastosowanie wywiadów jako techniki badawczej umożliwia poruszanie skomplikowanych i szczegółowych kwestii, doprecyzowanie lub wyjaśnienie odpowiedzi respondentów. Bezpośredni kontakt ankiet-badany daje możliwość obserwacji zachowania respondenta i jego reakcji na zadawane pytania.

METODY ILOŚCIOWE

Celem nadrzędnym prowadzonych prac było stworzenie zasobu informacji społeczno-ekonomicznych, przestrzennych, w tym uzyskanych drogą konsultacji społecznych, umożliwiających szczegółową charakterystykę oraz racjonalną identyfikację obszarów rewitalizacji.

Poszczególne etapy prac zakładały przygotowanie szczegółowej diagnozy społeczno-ekonomicznej bazującej na informacji ilościowej, w tym na wskaźnikach opisujących koncentrację zjawisk w układzie przestrzennym. Analizie poddano następujące wymiary: ubóstwo, aktywność zawodowa, bezpieczeństwo publiczne.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

W badaniu posługiwano się standardowymi wskaźnikami koncentracji w postaci:

[badana cecha w obszarze ulicy „X” / liczba ludności w obszarze ulicy „X”] / [badana cecha w mieście / liczba ludności miasta]

Interpretacja wskaźnika koncentracji została przeprowadzona dla każdego zagadnienia osobno.⁷

Interpretacja wskaźnika koncentracji jest następująca:

- wartość od 1,25 w górę oznacza bardzo wysoką koncentrację badanego zjawiska
- wartość od 1,00 do 1,24 oznacza wysoką koncentrację zjawiska,
- wartość od 0,76 do 0,99 oznacza niską koncentrację zjawiska
- wartość od 0,75 w dół oznacza bardzo niską koncentrację zjawiska

WYWIADY BEZPOŚREDNIE Z WYKORZYSTANIEM KWESTIONARIUSZA (ANKIETY)

Wywiady bezpośrednie, zwane także PAPI (od angielskiego Paper and Pencil Interview), to najbardziej tradycyjna metoda badań ilościowych, w której nie wykorzystuje się wspomagania komputerowego. W trakcie osobistego wywiadu z respondentem, ankietę ręcznie (długopisem) zaznacza odpowiedzi badanego na papierowym kwestionariuszu. Zaletą metody jest bezpośredni kontakt ankietera z ankietowanym oraz możliwość budowania rozbudowanych kwestionariuszy. Badania typu PAPI są wykorzystywane m.in. do oceny konceptów produktów, gdzie respondentom prezentuje się różnorodne materiały (np. reklamy, opakowania itp.).

W ramach niniejszych badań zrealizowano 100 bezpośrednich wywiadów z mieszkańcami obszaru rewitalizowanego.

---

⁷ Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej Miasta Katowice wraz z wyznaczeniem obszarów rewitalizacji i analizą strategiczną, s. 5

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

ANALIZA PORÓWNAWCZA

GRUPA TŁA – PORÓWNAWCZA GRUPA MIAST PODOBNYCH

W diagnozie społecznej obszaru rewitalizacji zdecydowano się porównać poszczególne zakresy danych dla Tomaszowa Lubelskiego z analogicznymi zakresami danych dla grupy porównawczej (grupy tła) złożonej z miast o zbliżonej liczbie ludności i podobnej specyfice. Analiza porównawcza została przeprowadzona po to, aby odróżnić zjawiska faktycznie kryzysowe od typowych zjawisk zachodzących w miastach podobnych do Tomaszowa Lubelskiego. Narzędzie do analizy porównawczej skonstruowano w następujący sposób: wybrano miasta o statusie gminy miejskiej będące siedzibą powiatu o liczbie ludności równej liczbie ludności Tomaszowa Lubelskiego z tolerancją +/- 2 tys.. Dodatkowym kryterium było położenie miasta położone w odległości ok 100 km od dużego miasta wojewódzkiego. Miast takich – licząc wraz z Tomaszowem Lubelskim – zidentyfikowano siedem. Są to miasta o podobnym potencjale gospodarczym, nie posiadające dużych, dominujących gospodarczo zakładów przemysłowych. Miasta są ważnymi, lokalnymi ośrodkami usługowo-administracyjnymi.

TABELA 1 SPECYFIKA MIAST PRZEDSTAWIONYCH W ANALIZIE PORÓWNAWCZEJ

Miasto	województwo, położenie	Powierzchnia	Liczba ludności
Gostynin	<u>mazowieckie</u> 131 km na zachód od Warszawy	32,40	18 947
Chodzież	<u>wielkopolskie</u> 76 na północ od Poznania	12,77	19 299
Krasnystaw	<u>lubelskie</u> , 58 km od Lublina (uwzględniono ze względu na położenie w woj. lubelskim)	42,13	19 343
Tomaszów Lubelski	<u>lubelskie</u> , 125 km na półd wsch od Lublina	13,29	19 824
Działdowo	<u>warmińsko-mazurskie</u> 77 km od Olsztyna, 146 km od Warszawy 146 km	11,47	21 489
Kamienna Góra	<u>dolnośląskie</u> 97 km od Wrocławia, 24 km od Wałbrzycha	18,04	19 889
Lubań	<u>dolnośląskie</u> 157 km od Wrocławia, 31 km do granicy z Niemcami	16,12	21 785

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

MAPA 1 GEOGRAFICZNE ROZMIESZCZENIE MIAST OBJĘTYCH ANALIZĄ PORÓWNAWCZĄ

Opracowanie własne.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

DEMOGRAFIA I EDUKACJA

W analizie porównawczej gmin wykorzystano wskaźniki:

- **obciążenie demograficzne** mierzone poprzez stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym,
- **przyrost naturalny** to różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie, tu zaprezentowana w ujęciu na tysiąc mieszkańców, co pozwala na porównywanie ze sobą wybranych jednostek terytorialnych,
- **saldo migracji na tysiąc mieszkańców**. Wskaźnik opisuje zmiany miejsca zamieszkania w obrębie jednostki terytorialnej w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców, łącząc informacje o migracji wewnętrznej (czyli zmianie miejsca zamieszkania w obrębie kraju) i migracji zewnętrznej (międzynarodowej).
- **odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3 - 5 lat** został wykorzystany w analizie w celu ukazania stopnia rozwoju edukacji przedszkolnej w poszczególnych miastach.

TABELA 2 LUDNOŚĆ W WIEKU POPRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM

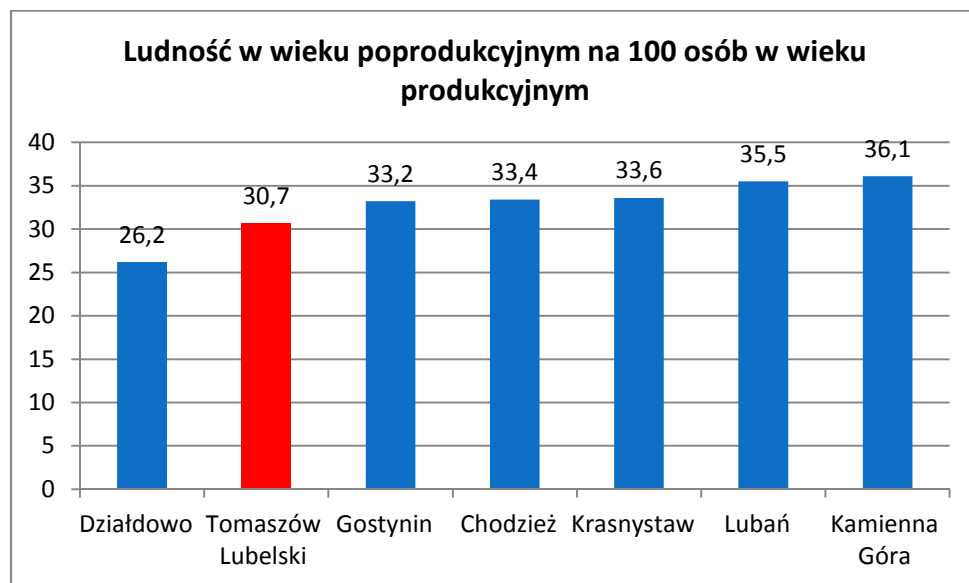
Miasto	Jedn. miary	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2013 r.	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2014 r.
Działdowo	osoba	2615	24,1	2248	26,2
Tomaszów Lubelski	osoba	1262	28,6	1004	30,7
Gostynin	osoba	642	31,5	540	33,2
Chodzież	osoba	663	31,4	508	33,4
Krasnystaw	osoba	610	31,7	470	33,6
Lubań	osoba	371	33,5	256	35,5
Kamienna Góra	osoba	257	34,6	217	36,1

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 1 LUDNOŚĆ W WIEKU POPRODUKCYJNYM NA 100 OSÓB W WIEKU PRODUKCYJNYM

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym za rok 2014 jest stosunkowo niski w stosunku do pozostałych miast w grupie porównawczej. Należy jednak zwrócić uwagę na tendencję zwyżkową względem roku 2013. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym rośnie, co świadczy o powolnym starzeniu się społeczeństwa

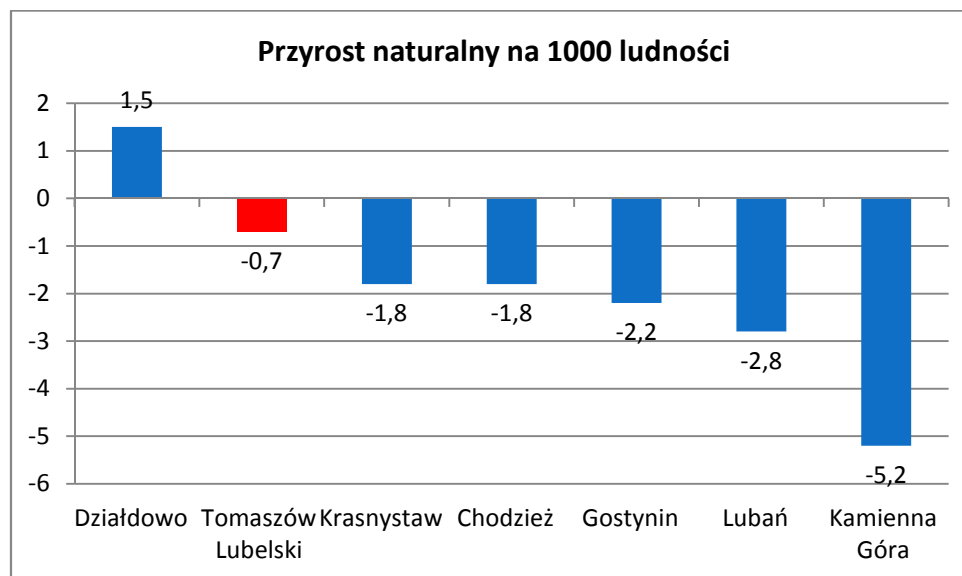
TABELA 3 PRZYROST NATURALNY NA 1000 LUDNOŚCI

Miasto	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2013 r.	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2014 r.
Działdowo	1391	0,5	1118	1,5
Tomaszów Lubelski	999	1,4	2042	-0,7
Krasnystaw	2184	-1,4	2521	-1,8
Chodzież	2769	-3,0	2521	-1,8
Gostynin	2139	-1,3	2674	-2,2
Lubań	3118	-4,4	2870	-2,8
Kamienna Góra	3474	-7,1	3368	-5,2

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 2 PRZYROST NATURALNY NA 1000 LUDNOŚCI

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Analiza wskaźnika przyrostu naturalnego wskazuje, że Tomaszów Lubelski jest w niekorzystnej sytuacji, ponieważ liczba zgonów przewyższa liczbę urodzeń. Wskaźnik jest co prawda wyższy niż dla całego województwa lubelskiego (-1,1 za rok 2014), jednak zdecydowanie gorszy niż dla przytaczanego Działdowa oraz wskaźnika dzietności dla całego kraju, który pod koniec 2014 roku wyniósł 0,0.

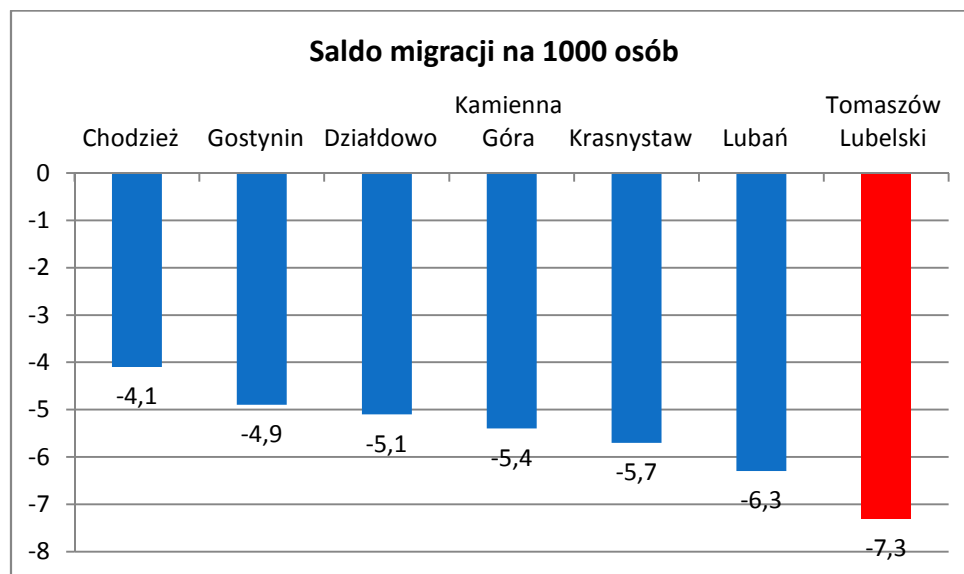
TABELA 4 SALDO MIGRACJI NA 1000 OSÓB

Miasto	Jedn. miary	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2013 r.	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2014 r.
Chodzież	osoba	3325	-7,7	2587	-4,1
Gostynin	osoba	1811	-1,9	2820	-4,9
Działdowo	osoba	2080	-2,7	2871	-5,1
Kamienna Góra	osoba	3339	-7,8	2938	-5,4
Krasnystaw	osoba	2923	-5,4	3000	-5,7
Lubań	osoba	2204	-3,1	3122	-6,3
Tomaszów Lubelski	osoba	3635	-13,5	3297	-7,3

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 3 SALDO MIGRACJI NA 1000 OSÓB

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Saldo migracji w mieście Tomaszów Lubelski sytuuje je na końcu zestawienia miast o podobnej wielkości. Wskaźnik migracji poza ukazaniem wielkości wyjazdów z miasta, może ukazać poziom atrakcyjności jako miejsca zamieszkania dla młodych ludzi. Bardzo wysoki poziom wskaźnika migracji w Tomaszowie Lubelskim sugeruje niską atrakcyjność miasta oraz lokalnego rynku pracy.

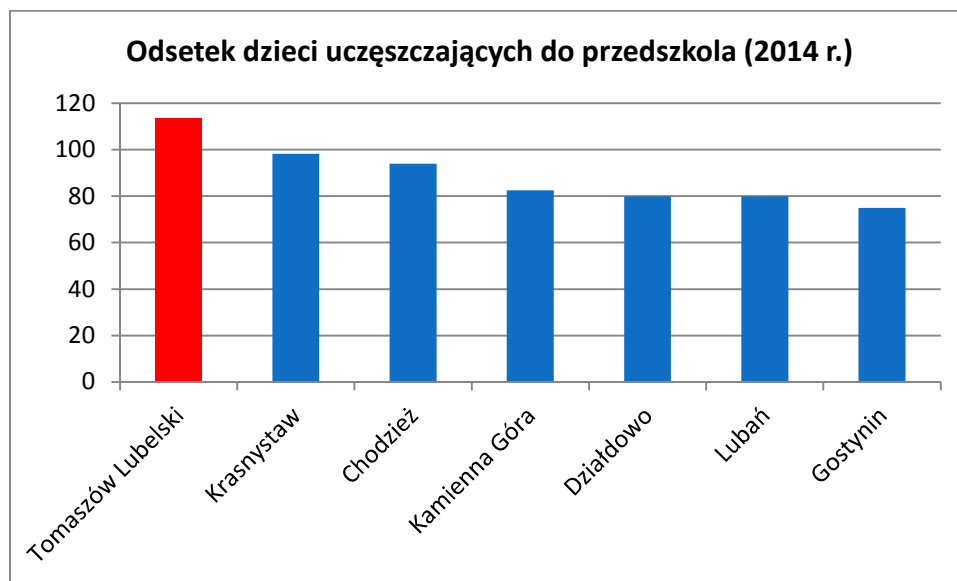
TABELA 5 ODSETEK DZIECI OBJĘTYCH WYCHOWANIEM PRZEDSZKOLNYM W WIEKU 3 - 5 LAT

Miasto	Wartość w 2013 r.	Wartość w 2014 r.
Tomaszów Lubelski	103,1	113,6
Krasnystaw	86,4	98,3
Chodzież	88,8	94,0
Kamienna Góra	77,8	82,5
Działdowo	69,7	79,9
Lubań	82,5	79,9
Gostynin	70,1	75,0

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 4 ODSETEK DZIECI UCZĘSZCZAJĄCYCH DO PRZEDSZKOLA

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Edukacja przedszkolna jest niwelatorem różnic w statusie ekonomiczno-społecznym, służy wyrównywaniu szans życiowych i zmniejszaniu marginalizacji grup znajdujących się w gorszym położeniu. Dlatego też, analiza wskaźnika – odsetka dzieci uczęszczających do przedszkola została uwzględniona w opracowaniu. Wysoki poziom dzieci uczęszczających do przedszkoli w Tomaszowie Lubelskim wskazuje na wystarczającą liczbę miejsc w przedszkolach oraz wysoką atrakcyjność przedszkoli publicznych.

Analiza wskaźników demograficznych ukazuje Tomaszów Lubelski jako miasto posiadające względnie dobrą sytuację jeśli chodzi o obciążenie demograficzne, starzenie się społeczeństwa i edukację na poziomie przedszkolnym. Niepokojący jest natomiast, najwyższy spośród porównywanych miast, wskaźnik migracji, ukazujący niską atrakcyjność lokalnego rynku pracy.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

GOSPODARKA

W analizie porównawczej rozwoju gospodarczego wykorzystano następujące wskaźniki:

- podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności
- jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności
- osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności
- podmioty wg klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym
- bezrobotni zarejestrowani
- udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

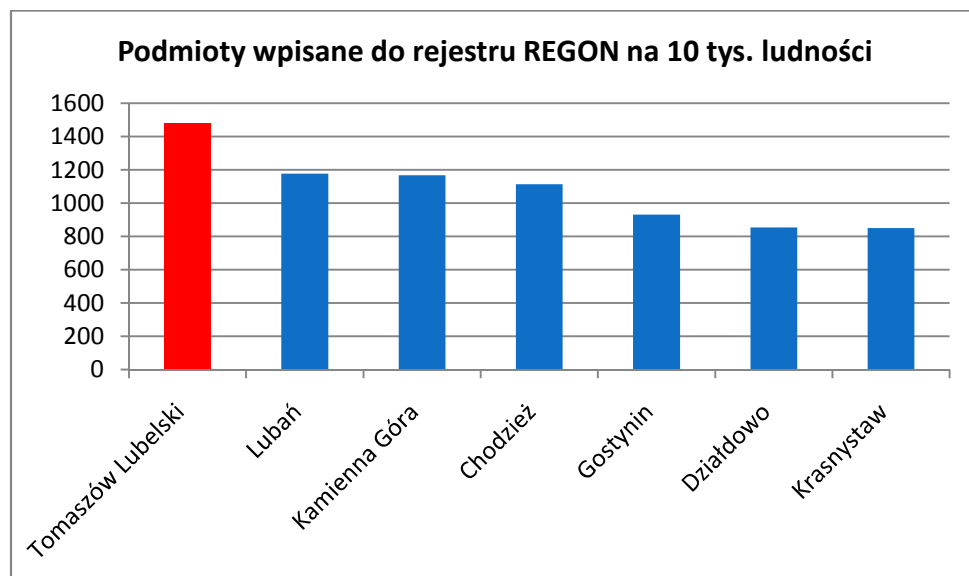
TABELA 6 PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON NA 10 TYS. LUDNOŚCI

Miasto	Jedn. miary	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2013 r.	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2014 r.
Tomaszów Lubelski	-	75	1479	78	1481
Lubań	-	199	1181	207	1177
Kamienna Góra	-	208	1171	217	1168
Chodzież	-	281	1105	281	1113
Gostynin	-	562	936	588	931
Działdowo	-	719	854	746	855
Krasnystaw	-	729	851	757	851

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 5 PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON NA 10 TYS. LUDNOŚCI

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Wysoki wskaźnik liczby podmiotów na 10 tys. ludności wskazuje na stosunkowo duży potencjał gospodarczy Tomaszowa Lubelskiego, również w odniesieniu do całego kraju. Żadne z porównywanych miast przedstawionych w analizie nie posiada większej liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców.

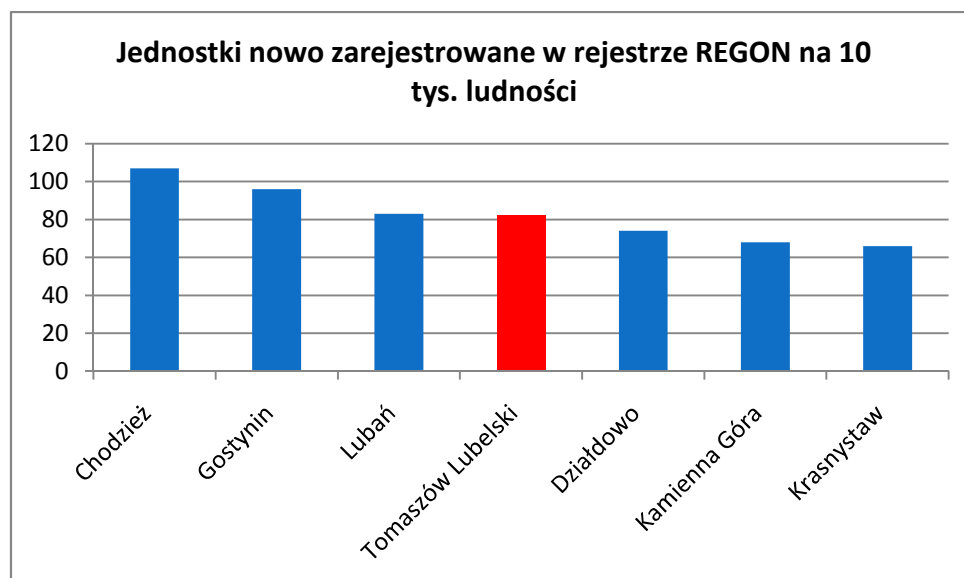
TABELA 7 JEDNOSTKI NOWO ZAREJESTROWANE W REJESTRZE REGON NA 10 TYS. LUDNOŚCI

Miasto	Jedn. miary	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2013 r.	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2014 r.
Chodzież	-	359	97	205	107
Gostynin	-	425	94	364	96
Lubań	-	873	78	716	83
Tomaszów Lubelski	-	1248	68	744	82
Działdowo	-	675	84	1055	74
Kamienna Góra	-	873	78	1302	68
Krasnystaw	-	801	80	1390	66

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 6 JEDNOSTKI NOWO ZAREJESTROWANE W REJESTRZE REGON NA 10 TYS. LUDNOŚCI

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Umiarkowany poziom nowo zarejestrowanych podmiotów świadczy o stabilnym wzroście potencjału gospodarczego miasta. Obserwuje się zdecydowaną poprawę względem roku 2013.

TABELA 8 OSOBY FIZYCZNE PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA 1000 LUDNOŚCI

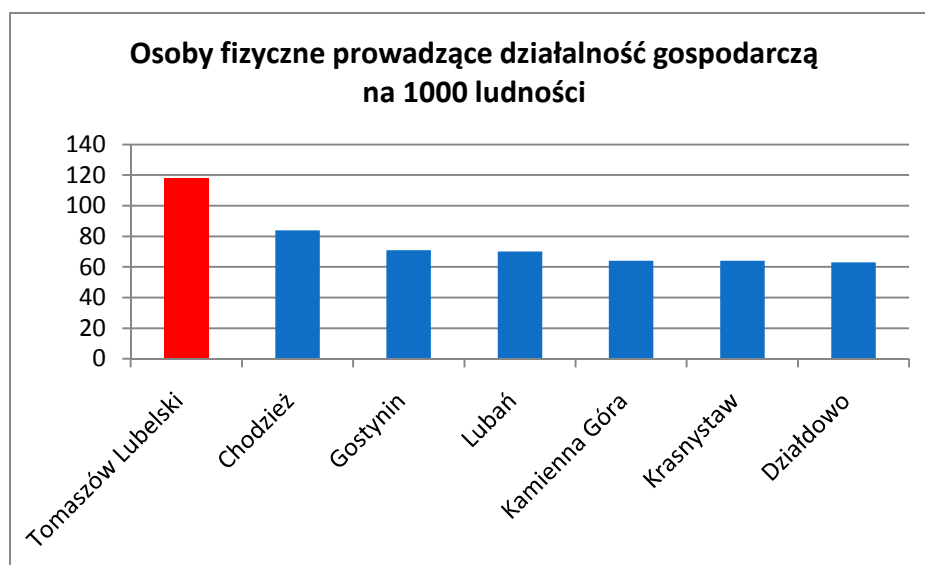
Miasto	Jedn. miary	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2013 r.	Poz w rankingu gmin	Wartość w 2014 r.
Tomaszów Lubelski	-	57	119	57	118
Chodzież	-	308	84	305	84
Gostynin	-	552	72	587	71
Lubań	-	580	71	623	70
Kamienna Góra	-	752	66	822	64
Krasnystaw	-	779	65	822	64
Działdowo	-	817	64	863	63

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 7 OSOBY FIZYCZNE PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ NA 1000 LUDNOŚCI

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą potwierdza stosunkowo duży potencjał gospodarczy miasta oraz wysoki poziom przedsiębiorczości wśród mieszkańców. Jest to bardzo cenna i znacząca cecha w kontekście potencjałów możliwych do wykorzystania w procesie rewitalizacji.

TABELA 9 PODMIOTY WG KLAS WIELKOŚCI NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW W WIEKU PRODUKCYJNYM

Miasto	Wartość – ogółem	Podmioty zatrudniające od 0 do 9 osób	Podmioty zatrudniające od 10 do 49 osób	Podmioty zatrudniające od 50 do 250 osób	Podmioty zatrudniające pow. 250 osób
Chodzież	1789,0	1687,3	89,1	12,5	0,0
Działdowo	1319,8	1239,3	53,2	25,1	2,2
Gostynin	1488,2	1401,3	67,5	17,7	1,7
Kamienna Góra	1892,0	1813,9	59,4	17,1	1,6
Krasnystaw	1360,3	1282,6	58,7	15,7	3,3
Lubań	1886,2	1802,3	62,5	19,1	2,2
Tomaszów Lubelski	2332,9	2244,7	62,8	24,6	0,8

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

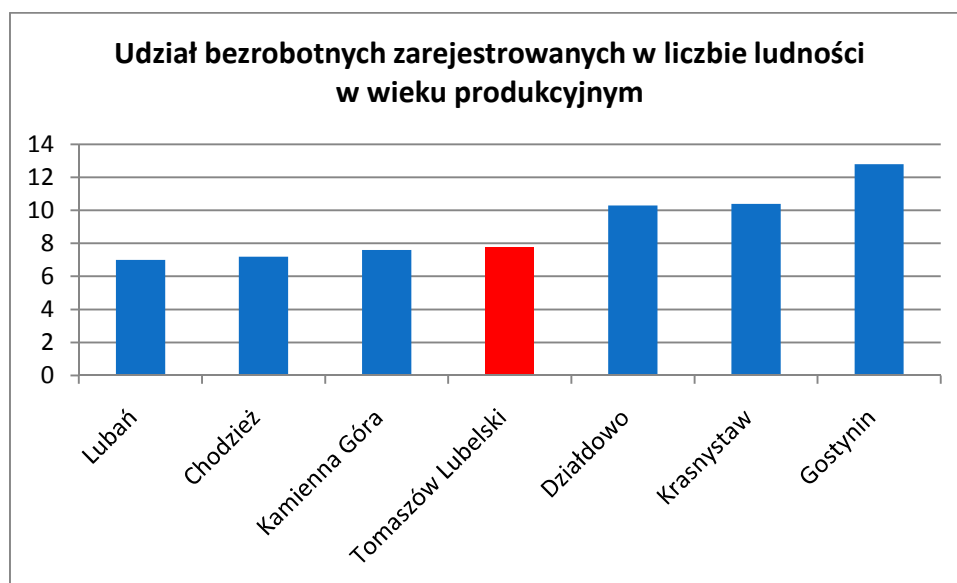
Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

TABELA 10 UDZIAŁ BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH W LICZBIE LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM

Miasto	Jedn. miary	Poz. w rankingu gmin	Wartość w 2013 r.	Poz. w rankingu gmin	Wartość w 2014 r.
Lubań	%	1341	9,3	1613	7,0
Chodzież	%	1315	9,4	1549	7,2
Kamienna Góra	%	884	11,1	1429	7,6
Tomaszów Lubelski	%	1204	9,8	1360	7,8
Działdowo	%	742	11,8	711	10,3
Krasnystaw	%	797	11,5	686	10,4
Gostynin	%	323	14,6	282	12,8

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

WYKRES 8 UDZIAŁ BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH W LICZBIE LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Biorąc pod uwagę stosunkowo wysoki poziom przedsiębiorczości i dużą liczbę podmiotów gospodarczych, średni poziom bezrobocia wskazuje na nie najlepszą sytuację na rynku pracy i stanowi jedno z kluczowych wyzwań w kontekście planowania działań rewitalizacyjnych.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Aktywność gospodarcza mieszkańców Tomaszowa Lubelskiego prezentuje się najlepiej ze wszystkich miast poddanych analizie porównawczej. W Tomaszowie Lubelskim funkcjonuje największa liczba podmiotów gospodarczych oraz osób prowadzących działalność gospodarczą, są to jednak głównie małe podmioty zatrudniające do 9 osób. Stosunkowo dobrze prezentuje się sytuacja Tomaszowa Lubelskiego pod względem sytuacji na rynku pracy, gdyż nie odbiega ona znacznie od miast o najniższym poziomie bezrobocia.

ZASOBY MIESZKANIOWE

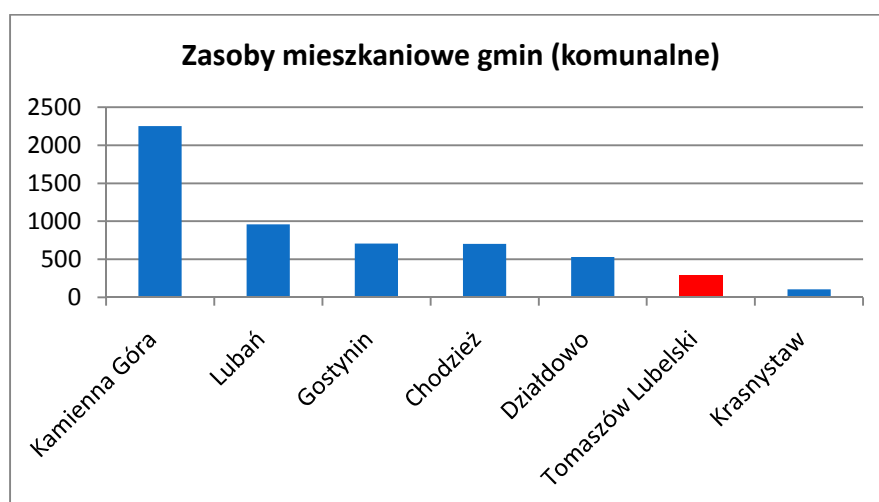
Na potrzeby analizy zasobów mieszkaniowych wykorzystane dane prezentujące zasoby mieszkaniowe poszczególnych gmin oraz liczbę mieszkań socjalnych.

TABELA 11 ZASOBY MIESZKANIOWE GMIN (KOMUNALNE)

Zasoby mieszkaniowe gmin (komunalne)	Poz. w rankingu gmin	Wartość w 2013 r.
Kamienna Góra	63	2252
Lubań	142	959
Gostynin	192	708
Chodzież	195	703
Działdowo	262	530
Tomaszów Lubelski	409	294
Krasnystaw	722	105

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

WYKRES 9 ZASOBY MIESZKANIOWE GMIN (KOMUNALNE)

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

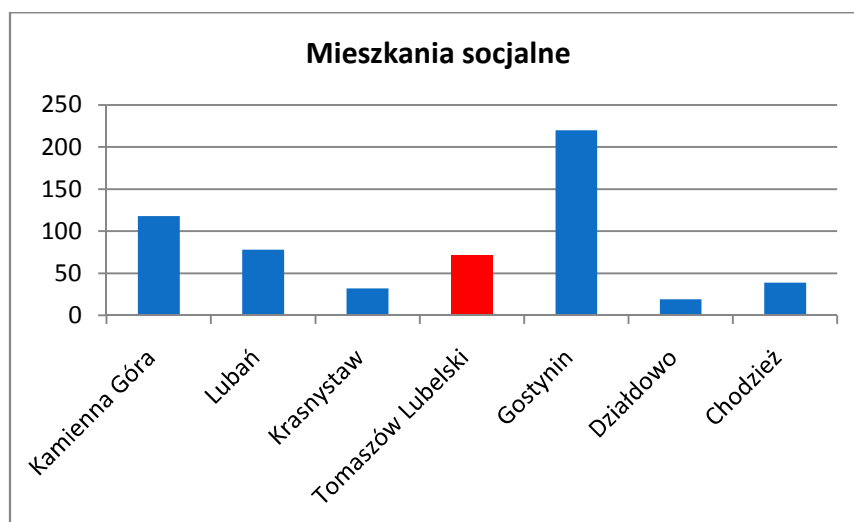
Analiza porównawcza wykazuje, że Tomaszów Lubelski posiada w swoich zasobach jedną z najmniejszych liczb lokali komunalnych. Jedynie gmina Krasnystaw dysponuje mniejszą ilością lokali.

TABELA 12 MIESZKANIA SOCJALNE

Mieszkania socjalne	Poz rankingu gmin	w	Wartość 2013 r.	w	Poz rankingu gmin	w	Wartość 2014 r.	w
Gostynin	78		216		78		220	
Kamienna Góra	170		106		152		118	
Lubań	217		78		219		78	
Tomaszów Lubelski	293		55		239		72	
Chodzież	426		30		373		39	
Krasnystaw	409		32		419		32	
Działdowo	544		18		547		19	

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

WYKRES 10 MIESZKANIA SOCJALNE

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W kwestii mieszkań socjalnych można zauważyć dużą dysproporcję. Tomaszów Lubelski z 72 mieszkaniami znalazł się w połowie stawki, podczas gdy zajmujący pierwszą pozycję Gostynin dysponuje 220 lokalami, a ostatnie na liście Działdowo jedynie 19. Miasto Tomaszów Lubelski dysponuje stosunkowo niedużą liczbą mieszkań komunalnych i socjalnych, na co duży wpływ mają uwarunkowania historyczne, ponieważ najwięcej lokali w swoich zasobach posiadają miasta położone w zachodniej części Polski. Sytuacja taka może mieć duży wpływ na atrakcyjność miasta jako miejsca zamieszkania, szczególnie dla młodych rodzin.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

POMOC SPOŁECZNA

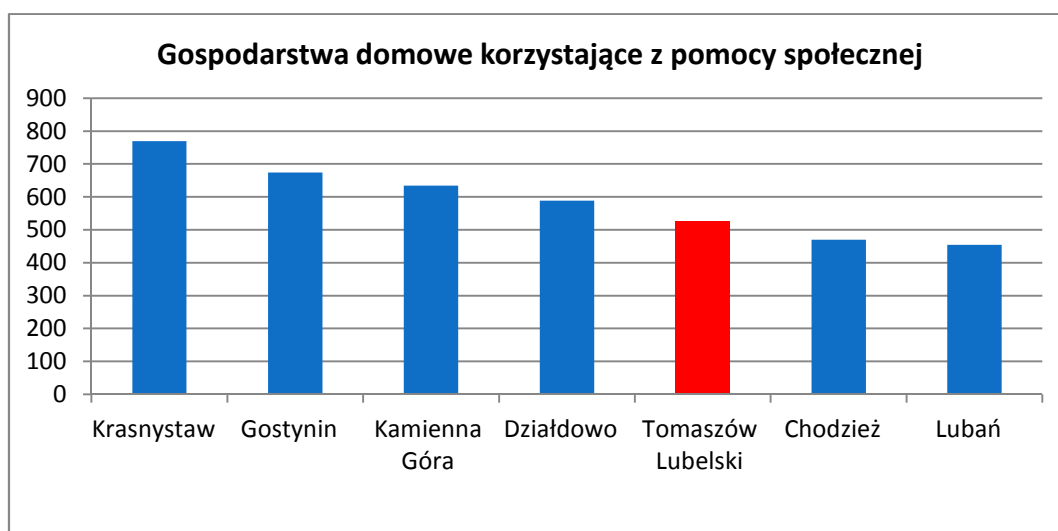
W analizie porównawczej miast wykorzystano wskaźniki dotyczące liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, liczby dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny oraz kwoty wypłaconych zasiłków pielęgnacyjnych.

TABELA 13 GOSPODARSTWA DOMOWE KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ WG KRYTERIUM DOCHODOWEGO

Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej	Jedn. miary	Poz. rankingu gmin	Wartość w 2013 r.	Poz. rankingu gmin	Wartość w 2014 r.
Krasnystaw	gosp.	243	843	264	770
Gostynin	gosp.	307	726	318	674
Kamienna Góra	gosp.	322	703	341	634
Działdowo	gosp.	346	667	379	589
Tomaszów Lubelski	gosp.	492	534	465	525
Chodzież	gosp.	492	534	560	470
Lubań	gosp.	596	476	588	454

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

WYKRES 11 GOSPODARSTWA DOMOWE KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ WG KRYTERIUM DOCHODOWEGO

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

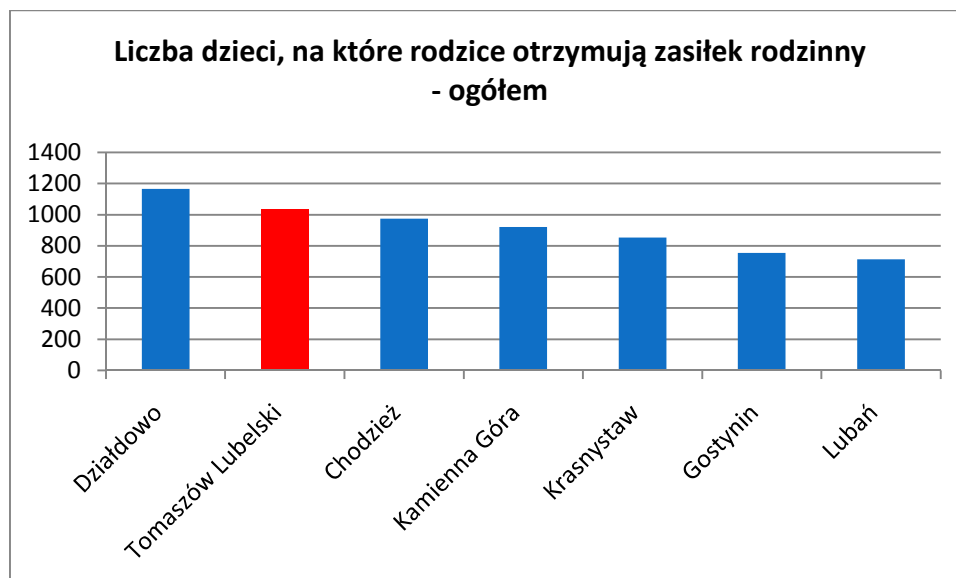
Analiza wskaźnika liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego⁸ sugeruje występowanie problemów społecznych w Tomaszowie Lubelskim na średnim poziomie. W zestawieniu analizowanego wskaźnika z poziomem bezrobocia, widoczne jest jednoczesne występowanie tych zjawisk.

TABELA 14 LICZBA DZIECI, NA KTÓRE RODZICE OTRZYMUJĄ ZASIŁEK RODZINNY - OGÓŁEM

Liczba dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem	Jedn. miary	Poz rankingu gmin	Wartość w 2013 r.	Poz rankingu gmin	Wartość w 2014 r.
Działdowo	osoba	400	1298	432	1166
Tomaszów Lubelski	osoba	511	1164	548	1034
Chodzież	osoba	555	1114	610	974
Kamienna Góra	osoba	621	1046	674	921
Krasnystaw	osoba	743	940	768	853
Gostynin	osoba	945	812	930	755
Lubań	osoba	960	806	1011	713

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

WYKRES 12 DZIECI, NA KTÓRE RODZICE OTRZYMUJĄ ZASIŁEK RODZINNY - OGÓŁEM

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

⁸ kryterium dochodowe jest spełnione jeśli dochód na osobę nie przekracza kwoty 456,00 zł

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

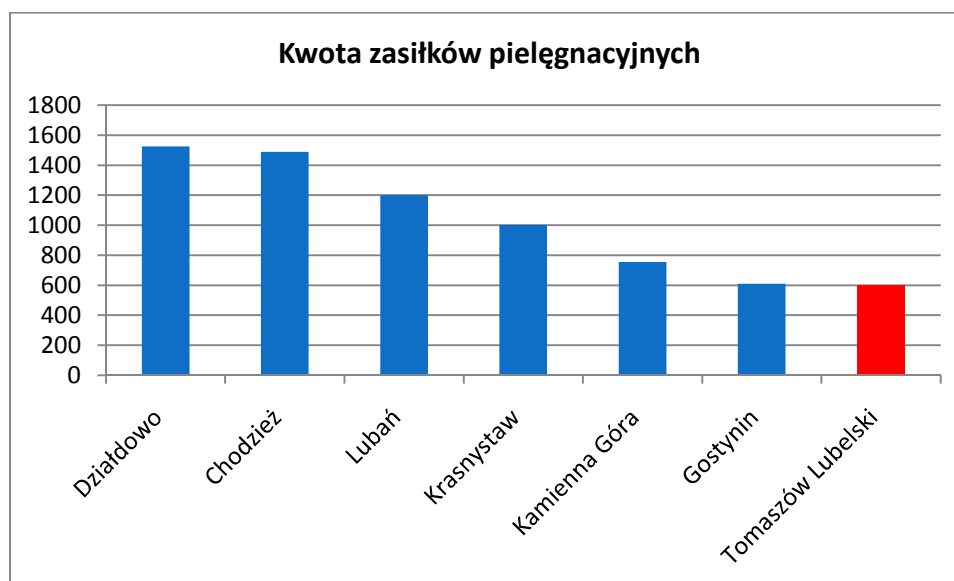
Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego. Zasiłek rodzinny przysługuje, jeżeli przeciętny miesięczny dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 674,00 zł. Analiza tego aspektu pomocy społecznej w zestawieniu z liczbą gospodarstw pobierających zasiłki może oznaczać, iż sytuacja materialna rodzin w Tomaszowie Lubelskim jest statystycznie trudniejsza niż innych grup społecznych zagrożonych ubóstwem.

TABELA 15 KWOTA ZASIŁKÓW PIEŁĘGNACYJNYCH

Kwota wypłaconych zasiłków pielęgnacyjnych	Jedn. miary	Poz. rankingu gmin	w	Wartość w 2013 r.	w	Poz. rankingu gmin	w	Wartość w 2014 r.
Działdowo	tys. zł	170		1646		192		1526
Chodzież	tys. zł	196		1522		202		1489
Lubań	tys. zł	263		1217		264		1201
Krasnystaw	tys. zł	317		1028		331		1003
Kamienna Góra	tys. zł	438		781		450		756
Gostynin	tys. zł	619		603		610		610
Tomaszów Lubelski	tys. zł	632		595		619		599

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

WYKRES 13 KWOTA ZASIŁKÓW PIEŁĘGNACYJNYCH

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Zasiłek pielęgnacyjny przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. W 2014 roku przyznano zasiłki pielęgnacyjne na łączną kwotę 599 tysięcy złotych, co plasuje Tomaszów Lubelski na siódmym miejscu w zestawieniu. Najwięcej zasiłków przyznano w Działdowie, a ich łączna wartość przekroczyła 1,5 miliona złotych.

Analiza poziomu udzielanych świadczeń w ramach systemu pomocy społecznej wskazuje na średni poziom zagrożenia ubóstwem, co jest związane ze stosunkowo niskim poziomem bezrobocia. Jednak ogólny niski poziom dochodów wpływa na dużą liczbę rodzin pobierających zasiłek rodzinny, co świadczy o stosunkowo trudnej sytuacji materialnej rodzin w Tomaszowie Lubelskim i potrzebie wspierania rodzin w opiece i wychowywaniu dzieci.

ROZWÓJ SPOŁECZNY

W celu analizy porównawczej poziomu rozwoju społecznego wykorzystano Lokalny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (Local Human Development Index -LHDI) oraz wskaźnik dotyczący aktywności społecznej w postaci liczby organizacji pozarządowych.

TABELA 16 LOKALNY WSKAŹNIK ROZWOJU SPOŁECZNEGO - ANALIZA PORÓWNAWCZA

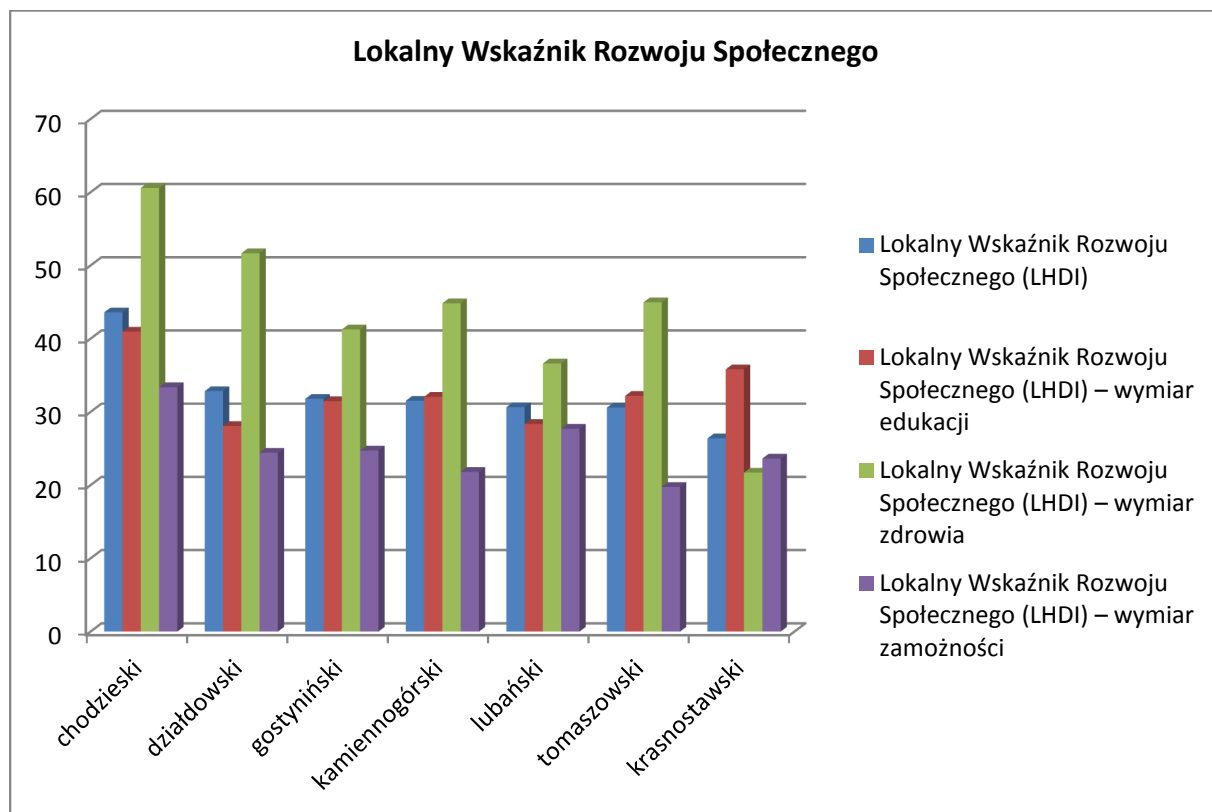
Powiat	Lokalny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (LHDI)	Lokalny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (LHDI) – wymiar edukacji	Lokalny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (LHDI) – wymiar zdrowia	Lokalny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (LHDI) – wymiar zamożności
chodzieski	43,6	40,97	60,59	33,38
działdowski	32,84	28,08	51,67	24,43
gostyniński	31,79	31,48	41,27	24,73
kamiennogórski	31,53	32,07	44,84	21,81
lubański	30,65	28,36	36,62	27,71
tomaszowski	30,59	32,2	44,97	19,76
krasnostawski	26,39	35,82	21,72	23,63

Źródło: www.mojapolis.pl

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 14 LOKALNY WSKAŹNIK ROZWOJU SPOŁECZNEGO - ANALIZA PORÓWNAWCZA

Źródło: www.mojapolis.pl

Analiza poziomu rozwoju społecznego w oparciu o wskaźnik LHDI została przeprowadzona na poziomie powiatów ze względu na brak danych na poziomie miast. Zdecydowano się jednak wykorzystać te dane ze względu na powszechne stosowanie wskaźnika w analizach dotyczących rewitalizacji społecznej. Wskaźnik skonstruowany został w oparciu o tzw. metodę dystansową, czyli dystans, jaki dzieli dany powiat od powiatu z najkorzystniejszym wynikiem wskaźnika w porównaniu z dystansem powiatu o najślabszym wyniku⁹. Im wskaźnik jest niższy tym mniejszy dystans dzieli go od najniższego (najślabszego) wyniku. Wskaźnik rozwoju społecznego wskazuje na przedostatnie miejsce Tomaszowa Lubelskiego w zestawieniu. Największy wpływ na taką pozycję miasta ma niski poziom wskaźnika dotyczącego

⁹ Szczegółowa metodologia konstrukcji wskaźnika opisana jest w Krajowym Raporcie o Rozwoju Społecznym. Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny na stronie: http://www.mrr.gov.pl/aktualnosci/polityka_rozwoju/Documents/raport_undp_2012_www.pdf

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

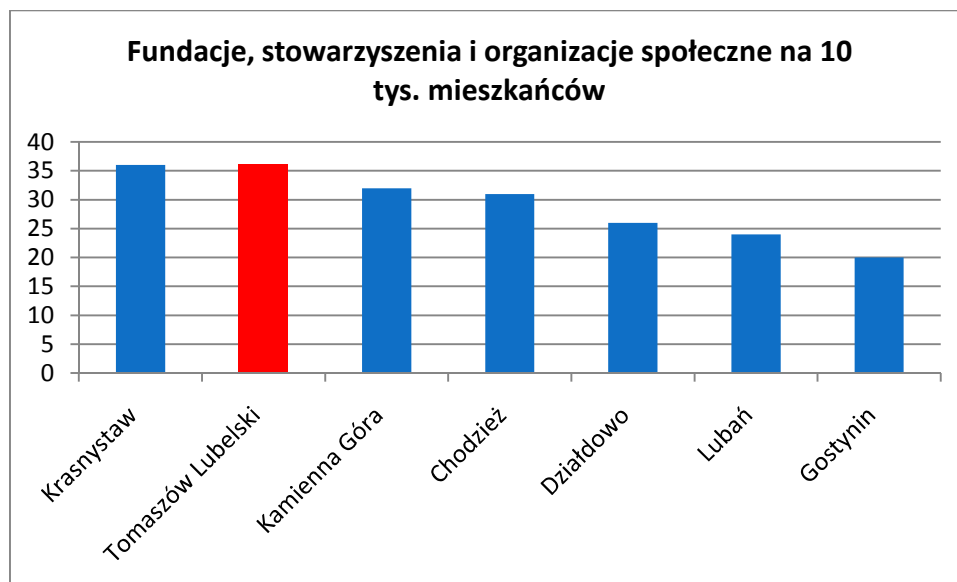
zamożności¹⁰, pozostałe składowe, czyli wymiar edukacji i zdrowia plasują Tomaszów w środku zestawienia.

TABELA 17 FUNDACJE, STOWARZYSZENIA I ORGANIZACJE SPOŁECZNE NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW

Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	Poz rankingu gmin	Wartość w 2013 r.	Poz rankingu gmin	Wartość w 2014 r.
Krasnystaw	601	34	540	36
Tomaszów Lubelski	475	36	540	36
Kamienna Góra	1021	29	834	32
Chodzież	1021	29	928	31
Działdowo	1686	23	1452	26
Lubań	1686	23	1659	24
Gostynin	2099	19	2080	20

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

WYKRES 15 FUNDACJE, STOWARZYSZENIA I ORGANIZACJE SPOŁECZNE NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

¹⁰ przybliżona miara dochodu rozporządzalnego mieszkańców. Składają się nań: dochody podatników przed opodatkowaniem, dochody z rolnictwa (szacowane na podstawie hektarów przeliczeniowych) oraz świadczenia społeczne z zakresu pomocy społecznej i polityki rodzinnej.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

Analiza porównawcza miast, sytuuje Tomaszów Lubelski na drugim miejscu pod względem liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych. Sytuacja ta wskazuje potencjał wzrostu i potrzebę wsparcia rozwoju tego typu organizacji, które są istotnym czynnikiem sukcesu partycypacyjnego procesu rewitalizacji.

Analiza wskaźników rozwoju społecznego w Tomaszowie Lubelskim potwierdza wysoką aktywność mieszkańców, widoczną poprzez dużą aktywność gospodarczą. Tomaszów Lubelski wraz z drugim miastem z województwa lubelskiego (Krasnystaw) posiada największą liczbę organizacji pozarządowych w zestawieniu. Takie wyniki analizy wskazują na duży potencjał mieszkańców miasta oraz ich wysoką aktywność, co w znacznym stopniu wpływa pozytywnie na możliwość realizacji tak skomplikowanych przedsięwzięć społecznych jak rewitalizacja obszarów zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Analiza porównawcza miast w obszarze rozwoju społecznego wskazuje na występowanie potencjałów rozwojowych wspierających działania i projekty rewitalizacyjne. Duża liczba osób prowadzących działalność gospodarczą oraz duża liczba organizacji pozarządowych jest silną stroną Tomaszowa Lubelskiego. Wykorzystanie dużej aktywności mieszkańców poprzez realizację komplementarnych projektów społecznych, może w znacznym stopniu przyczynić się do zwiększenia efektywności głównych działań rewitalizacyjnych. Jednym z rekomendowanych kierunków działań jest skoncentrowanie aktywności mieszkańców na rozwijaniu potencjału miasta i obszarów zdegradowanych w oparciu o warunki naturalne regionu i położenie na terenie Roztocza. Przedsięwzięcia z obszaru sportu i rekreacji mogą stać się narzędziami rozwoju gospodarczego i społecznego zarówno dla miasta jak i dla terenów zdegradowanych.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

DELIMITACJA OBSZARU REWITALIZACJI

WYZNACZENIE OBSZARÓW WYSTĘPOWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Jednym z kluczowych etapów w planowaniu procesu rewitalizacji jest wskazanie obszaru kryzysowego – objętego destrukcyjnymi procesami przestrzennymi, społecznymi i gospodarczymi, które doprowadziły do jego trwałej degradacji. Granice tego obszaru określone zostały na podstawie zasięgu stwierdzonych zjawisk kryzysowych – niniejsze opracowanie przyjęło za punkt wyjścia dla delimitacji obszaru kryzysowego badania własne. W ramach wyznaczonego obszaru kryzysowego opracowanie wskazuje teren, na którym konieczne jest podjęcie projektów rewitalizacji.

Stopień degradacji obszaru kryzysowego został zbadany w aspekcie społecznym, zdrowotnym i przestrzennym. Obszar wyznaczony do objęcia programem rewitalizacji jest sumą obszarów wyznaczonych w ramach poszczególnych kryteriów. Jako obszar zintegrowanego programu rewitalizacji został wskazany teren o szczególnym skumulowaniu przyjętych kryteriów.

Do wyznaczenia obszarów występowania problemów społecznych analizie wykorzystano wskaźniki dotyczące liczby osób korzystających z pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej w Tomaszowie Lubelskim, liczby osób pobierających zasiłki celowe za pośrednictwem MOPS, liczby osób korzystających z pomocy MOPS w postaci finansowania obiadów, liczby rodzin korzystających z pomocy MOPS oraz liczby osób korzystających z pomocy MOPS z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby.

Do wyznaczenia obszaru koncentracji problemu ubóstwa wykorzystano dane z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Tomaszowie Lubelskim z 2015 roku. Koncentracja na problemie ubóstwa wynika ze wstępnej diagnozy opartej o wywiady z pracownikami MOPS.

Do wyznaczania obszaru koncentracji uwzględniono wysoki i bardzo wysoki wskaźnik koncentracji oraz liczebność przypadków powyżej 5.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Pobieranie świadczeń przez mieszkańców

Wysoki stopień koncentracji pobierania świadczeń zaobserwowano na 36 ulicach w Tomaszowie Lubelskim. Najwyższy stopień koncentracji zjawiska jest widoczny na ulicy Klasztornej, Generała Roweckiego, Dr Józefa Rybickiego, Alei Sportowej i ulicy Sybiraków. W tabeli zostały przedstawione ulice, na których stopień koncentracji jest na wysokim i bardzo wysokim poziomie oraz liczebność przypadków przekracza 5.

TABELA 18. WSKAŹNIK KONCENTRACJI POBIERANIA ŚWIADCZEŃ PRZEZ MIESZKAŃCÓW

Nazwa ulicy	Stopień koncentracji zjawiska
Klasztorna	5,9
Generała Roweckiego	5,4
Dr. Józefa Rybickiego	5,4
Aleja Sportowa	5,0
Sybiraków	4,7
Zamojska	3,4
Witosa	3,3
Żeromskiego	3,1
Maziarnia	2,6
Brygady	2,6
Wyspiańskiego	2,5
Radosna	2,3
Rolnicza	2,3
Armii Krajowej	2,0
Słowackiego	1,9
Żwirki i Wigury	1,8
Królewska	1,8
Majdańska	1,7
Czesława Aborowicza	1,6
Marii Skłodowskiej	1,6
Jana Długosza	1,5
Kopernika	1,5
Henryka Sienkiewicza	1,4
Leśna	1,4
Bartłomowicza	1,4
Lwowska	1,4
Janusza Petera	1,4
Starozamojska	1,3
Tomasza Zamojskiego	1,3
Józefa Piłsudskiego	1,3
Kościelna	1,3
29 Listopada	1,2
Rogóźnieńska	1,1
Romualda Traugutta	1,1
Zarzecze	1,0
Tadeusza Rejtana	1,0

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

Na mapie widoczne jest występowanie zjawiska na całym obszarze miasta. Można jednak wyszczególnić 4 wyraźnie zaznaczające się obszary koncentracji tego zjawiska. Dwa obszary są zdecydowanie widoczne:

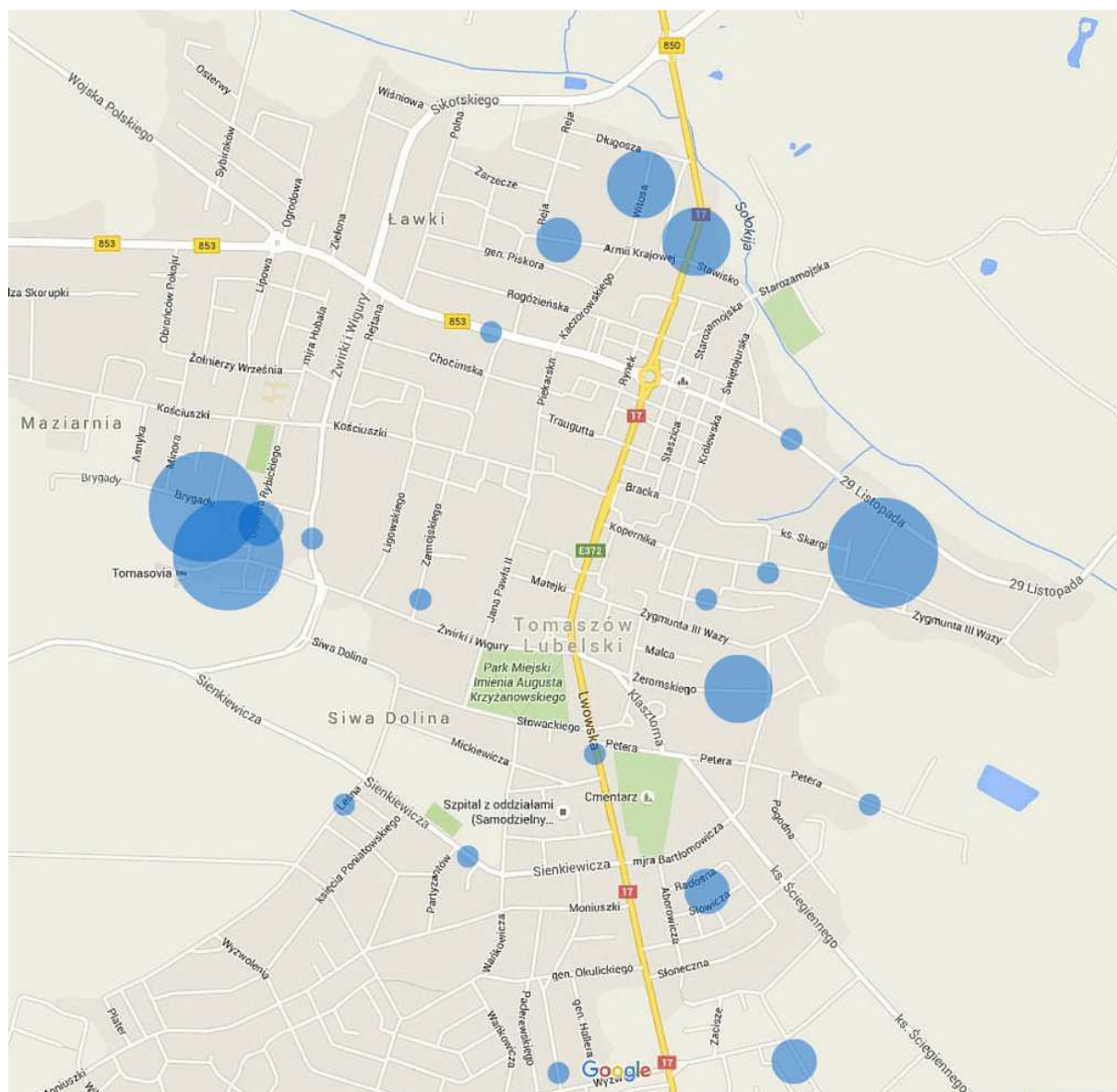
- I obszar obejmuje ulice - Aleja Sportowa, Brygady, Rybickiego, Żwirki i Wigury, Rejtana.
- II obszar obejmuje ulice – Piłsudskiego, Rogóźnieńska, Armii Krajowej, Zarzecze, Witosa, Długosza oraz przylegająca na całej długości Zamojska.

Pozostały obszary to:

- III obszar – Klasztorna, Żeromskiego, Królewska, Kopernika, gen. Roweckiego

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

MAPA 1 OSOBY KORZYSTAJĄCE ZE ŚWIADCZEŃ MOPS

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

Poniżej znajduje się szczegółowe zestawienie liczby osób korzystających z pomocy MOPS, wraz z podaniem wskaźnika koncentracji.

Ulice z obszaru I zostały oznaczone na kolor żółty. Ulice te charakteryzują się dużą liczbą mieszkańców, w szczególności na ulicy Rejtana, Zamojskiego i Alei Sportowej.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Ulice z obszaru II zostały oznaczone na kolor zielony. Jedynie ulica Piłsudskiego charakteryzuje się dużą liczbą mieszkańców. Pozostałe ulice mają średnią ilość zamieszkujących ich osób.

TABELA 19 LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z MOPS 2015.

Nazwa ulicy	Liczba mieszkańców	Liczba przypadków	Stosunek liczby przypadków do liczby mieszkańców	Wskaźnik	Stopień koncentracji zjawiska
Klasztorna	17	6	35,3	5,9	bardzo wysoki
Staffa	6	2	33,3	5,5	bardzo wysoki
Generała Roweckiego	46	15	32,6	5,4	bardzo wysoki
Dr. Józefa Rybickiego	197	64	32,5	5,4	bardzo wysoki
Prezydenta Kaczorowskiego	13	4	30,8	5,1	bardzo wysoki
Sowińskiego	13	4	30,8	5,1	bardzo wysoki
Aleja Sportowa	293	88	30,0	5,0	bardzo wysoki
Kilińskiego	17	5	29,4	4,9	bardzo wysoki
Sybiraków	21	6	28,6	4,7	bardzo wysoki
Rynek Solny	7	2	28,6	4,7	bardzo wysoki
Zamojska	103	21	20,4	3,4	bardzo wysoki
Witosa	76	15	19,7	3,3	bardzo wysoki
Żeromskiego	101	19	18,8	3,1	bardzo wysoki
Maziarnia	45	7	15,6	2,6	bardzo wysoki
Brygady	84	13	15,5	2,6	bardzo wysoki
Wyspiańskiego	40	6	15,0	2,5	bardzo wysoki
Radosna	72	10	13,9	2,3	bardzo wysoki
Rolnicza	287	39	13,6	2,3	bardzo wysoki
Króla Jana Sobieskiego	40	5	12,5	2,1	bardzo wysoki
Tęczowa	32	4	12,5	2,1	bardzo wysoki
Łaszczowiecka	16	2	12,5	2,1	bardzo wysoki
Starocerkiewna	33	4	12,1	2,0	bardzo wysoki
Armii Krajowej	125	15	12,0	2,0	bardzo wysoki
Słowackiego	52	6	11,5	1,9	bardzo wysoki
Żwirki i Wigury	211	23	10,9	1,8	bardzo wysoki
Królewska	102	11	10,8	1,8	bardzo wysoki
Majdańska	60	6	10,0	1,7	bardzo wysoki
Czesława Aborowicza	95	9	9,5	1,6	bardzo wysoki
Marii Skłodowskiej	519	49	9,4	1,6	bardzo wysoki
Sucharskiego	54	5	9,3	1,5	bardzo wysoki
Jana Długosza	98	9	9,2	1,5	bardzo wysoki
Kopernika	396	36	9,1	1,5	bardzo wysoki

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Henryka Sienkiewicza	173	15	8,7	1,4	bardzo wysoki
Leśna	139	12	8,6	1,4	bardzo wysoki
Bartłomowicza	84	7	8,3	1,4	bardzo wysoki
Literacka	36	3	8,3	1,4	bardzo wysoki
Lwowska	528	43	8,1	1,4	bardzo wysoki
Janusza Petera	123	10	8,1	1,4	bardzo wysoki
Starozamojska	87	7	8,0	1,3	bardzo wysoki
Asnyka	25	2	8,0	1,3	bardzo wysoki
Tomasza Zamojskiego	409	32	7,8	1,3	bardzo wysoki
Józefa Piłsudskiego	607	47	7,7	1,3	bardzo wysoki
Kościelna	79	6	7,6	1,3	bardzo wysoki
Dąbrowszczaków	53	4	7,5	1,3	bardzo wysoki
29 Listopada	360	27	7,5	1,2	bardzo wysoki
Władysława Sikorskiego	57	4	7,0	1,2	wysoki
Obrońców Westerplatte	30	2	6,7	1,1	wysoki
Rogóźnieńska	271	18	6,6	1,1	wysoki
Romualda Traugutta	272	18	6,6	1,1	wysoki
Zarzecze	113	7	6,2	1,0	wysoki
Tadeusza Rejtana	759	46	6,1	1,0	wysoki

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

Świadczenia pobierane przez rodziny

Wysoki stopień koncentracji pobierania świadczeń przez rodziny zaobserwowano na 14 ulicach w Tomaszowie Lubelskim. Najwyższy stopień koncentracji zjawiska jest widoczny na ulicy Dr Józefa Rybickiego oraz Alei Sportowej. W tabeli zostały przedstawione ulice, na których stopień koncentracji jest na wysokim i bardzo wysokim poziomie oraz liczebność przypadków przekracza 5.

TABELA 20. WSKAŹNIK KONCENTRACJI POBIERANIA ŚWIADCZEŃ PRZEZ RODZINY

Nazwa ulicy	wskaźnik koncentracji zjawiska
Doktora Rybickiego	6,5
Aleja Sportowa	5,0
Zamojska	3,1
Rolnicza	2,1
Żwirki i Wigury	2,1
Lwowska	1,5

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Kopernika	1,5
Marii Skłodowskiej-Curie	1,5
Piłsudskiego	1,4
Henryka Sienkiewicza	1,4
Zamojskiego	1,4
Traugutta	1,2
Rejtana	1,1
Rogóźnieńska	1,0

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

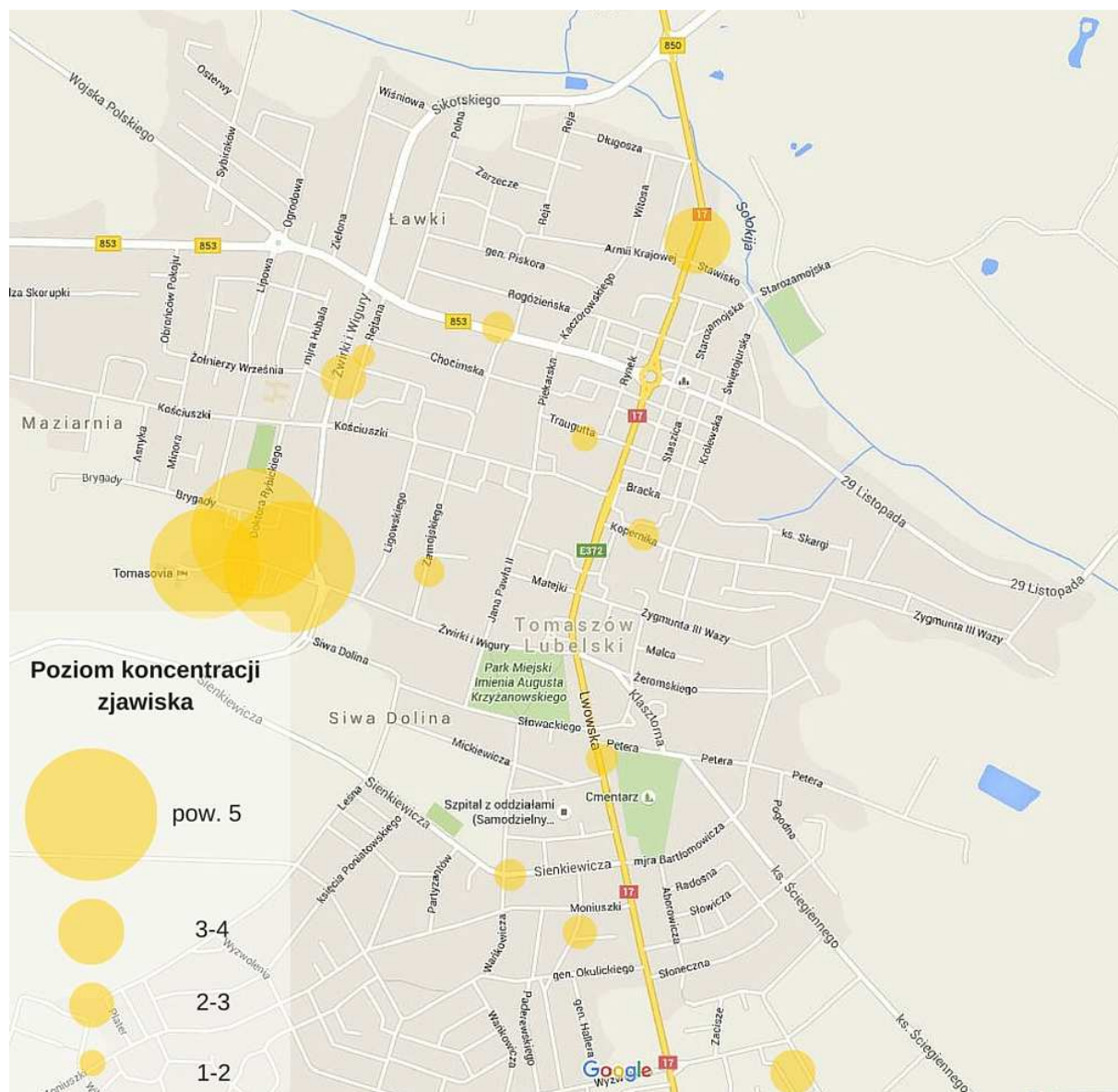
Na mapie widoczne jest występowanie zjawiska na całym obszarze miasta. Można jednak wyszczególnić 2 wyraźnie zaznaczające się obszary koncentracji tego zjawiska. Obszary zdecydowanie widoczne to:

- I obszar obejmuje ulice - Aleja Sportowa, Rybickiego, Żwirki i Wigury.
- II obszar obejmuje ulice –Rejtana, Piłsudskiego.

I obszar został wyszczególniony ze względu na najwyższy poziom koncentracji zjawiska. Na tym obszarze znajdują się Koszary. Natomiast II obszar charakteryzuje się ulicami o dużej liczbie mieszkańców.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

MAPA 2 RODZINY KORZYSTAJĄCE ZE ŚWIADCZEŃ MOPS

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

Poniżej znajduje się szczegółowe zestawienie liczby osób korzystających z pomocy MOPS, wraz z podaniem wskaźnika koncentracji.

Ulice z obszaru I zostały oznaczone na kolor żółty. Wskaźniki na ulicy Rybickiego i Alei Sportowej są na wysokim poziomie. Ulice te charakteryzują się średnią liczbą mieszkańców.

Ulice z obszaru II zostały oznaczone na kolor zielony. Ulice te charakteryzują się dużą liczbą mieszkańców – Piłsudskiego i Rejtana.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

TABELA 21 LICZBA RODZIN KORZYSTAJĄCYCH Z MOPS 2015.

	Liczba	Liczba świadczeń	Odsetek	liczba rodzin	Wskaźnik koncentracji zjawiska	Stopień koncentracji zjawiska
Klasztorna	17	6	35	3	7,03	bardzo wysoki
Staffa	6	2	33	1	6,64	bardzo wysoki
Dr. Józefa Rybickiego	197	64	32	32	6,47	bardzo wysoki
Aleja Sportowa	293	88	30	37	5,03	bardzo wysoki
Łaszczowiecka	16	2	13	2	4,98	bardzo wysoki
Kilińskiego	17	5	29	2	4,68	bardzo wysoki
Maziarnia	45	7	16	4	3,54	bardzo wysoki
Asnyka	25	2	8	2	3,19	bardzo wysoki
Zamojska	103	21	20	8	3,09	bardzo wysoki
Prezydenta Kaczorowskiego	13	4	31	1	3,06	bardzo wysoki
Sowińskiego	13	4	31	1	3,06	bardzo wysoki
Obrońców Westerplatte	30	2	7	2	2,65	bardzo wysoki
Generała Roweckiego	46	15	33	3	2,60	bardzo wysoki
Rynek	32	1	3	2	2,49	bardzo wysoki
Słowackiego	52	6	12	3	2,30	bardzo wysoki
Rolnicza	287	39	14	15	2,08	bardzo wysoki
Żwirki i Wigury	211	23	11	11	2,08	bardzo wysoki
Wyspiańskiego	40	6	15	2	1,99	bardzo wysoki
Świętojurska	41	1	2	2	1,94	bardzo wysoki
Sybiraków	21	6	29	1	1,90	bardzo wysoki
III Dywizji Piechoty	47	2	4	2	1,69	bardzo wysoki
Radosna	72	10	14	3	1,66	bardzo wysoki
Staszica	25	1	4	1	1,59	bardzo wysoki
Witosa	76	15	20	3	1,57	bardzo wysoki
Lwowska	528	43	8	20	1,51	bardzo wysoki
Kopernika	396	36	9	15	1,51	bardzo wysoki
Sucharskiego	54	5	9	2	1,47	bardzo wysoki
Marii Skłodowskiej	519	49	9	19	1,46	bardzo wysoki
Józefa Piłsudskiego	607	47	8	22	1,44	bardzo wysoki
Brygady	84	13	15	3	1,42	bardzo wysoki
Bracka	28	1	4	1	1,42	bardzo wysoki
Władysława Sikorskiego	57	4	7	2	1,40	bardzo wysoki
Henryka Sienkiewicza	173	15	9	6	1,38	bardzo wysoki
Starozamojska	87	7	8	3	1,37	bardzo wysoki

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Tomasza Zamojskiego	409	32	8	14	1,36	bardzo wysoki
Gen. Józefa Hallera	60	3	5	2	1,33	bardzo wysoki
Janusza Petera	123	10	8	4	1,29	bardzo wysoki
Karpińskiego	32	1	3	1	1,24	bardzo wysoki
Tęczowa	32	4	13	1	1,24	bardzo wysoki
Jana Długosza	98	9	9	3	1,22	wysoki
Starocerkiewna	33	4	12	1	1,21	wysoki
Żeromskiego	101	19	19	3	1,18	wysoki
Romualda Traugutta	272	18	7	8	1,17	wysoki
Hubala	102	5	5	3	1,17	wysoki
Szarych Szeregów	69	2	3	2	1,15	wysoki
Leśna	139	12	9	4	1,15	wysoki
Literacka	36	3	8	1	1,11	wysoki
Tadeusza Rejtana	759	46	6	21	1,10	wysoki
Mickiewicza	77	2	3	2	1,03	wysoki
Rogóźnieńska	271	18	7	7	1,03	wysoki
Kościelna	79	6	8	2	1,01	wysoki
Lipowa	80	3	4	2	1,00	wysoki
Króla Jana Sobieskiego	40	5	13	1	1,00	wysoki

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Zasiłek celowy

Zasiłek celowy jest świadczeniem fakultatywnym przyznawanym na zaspokojenie niezbędnej potrzeby bytowej, a w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Największa koncentracja wypłaconych świadczeń tego typu występuje na ulicach: Rybickiego, Alei Sportowej, Witosa, gen. Roweckiego. Uwzględniając tylko liczbę przypadków powyżej 5, wysoki wskaźnik zaobserwowano w 27 miejscach.

Szczegółowe zestawienie danych prezentuje tabela poniżej.

ulica	wskaźnik koncentracji
Rybickiego	6,2
Aleja Sportowa	5,4
Witosa	5,3
Generała Roweckiego	5,3
Brygady	3,8
Żeromskiego	3,7
Maziarnia	3,6
Zamojska	3,4
Króla Jana Sobieskiego	3,4
Armii Krajowej	2,8
Żwirki i Wigury	2,3
Bartłomowicza	2,2
Leśna	2,1
Rolnicza	2,0
Henryka Sienkiewicza	1,9
29 Listopada	1,8
Zarzecze	1,7
Jana Długosza	1,6
Józefa Piłsudskiego	1,4
Tadeusza Rejtana	1,3
Fryderyka Szopena	1,3
Lwowska	1,2
Marii Skłodowskiej	1,2
Rogóźnieńska	1,2
Kazimierza Ligowskiego	1,2
Gen. Leopolda Okulickiego	1,1
Kościuszki	1,0

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

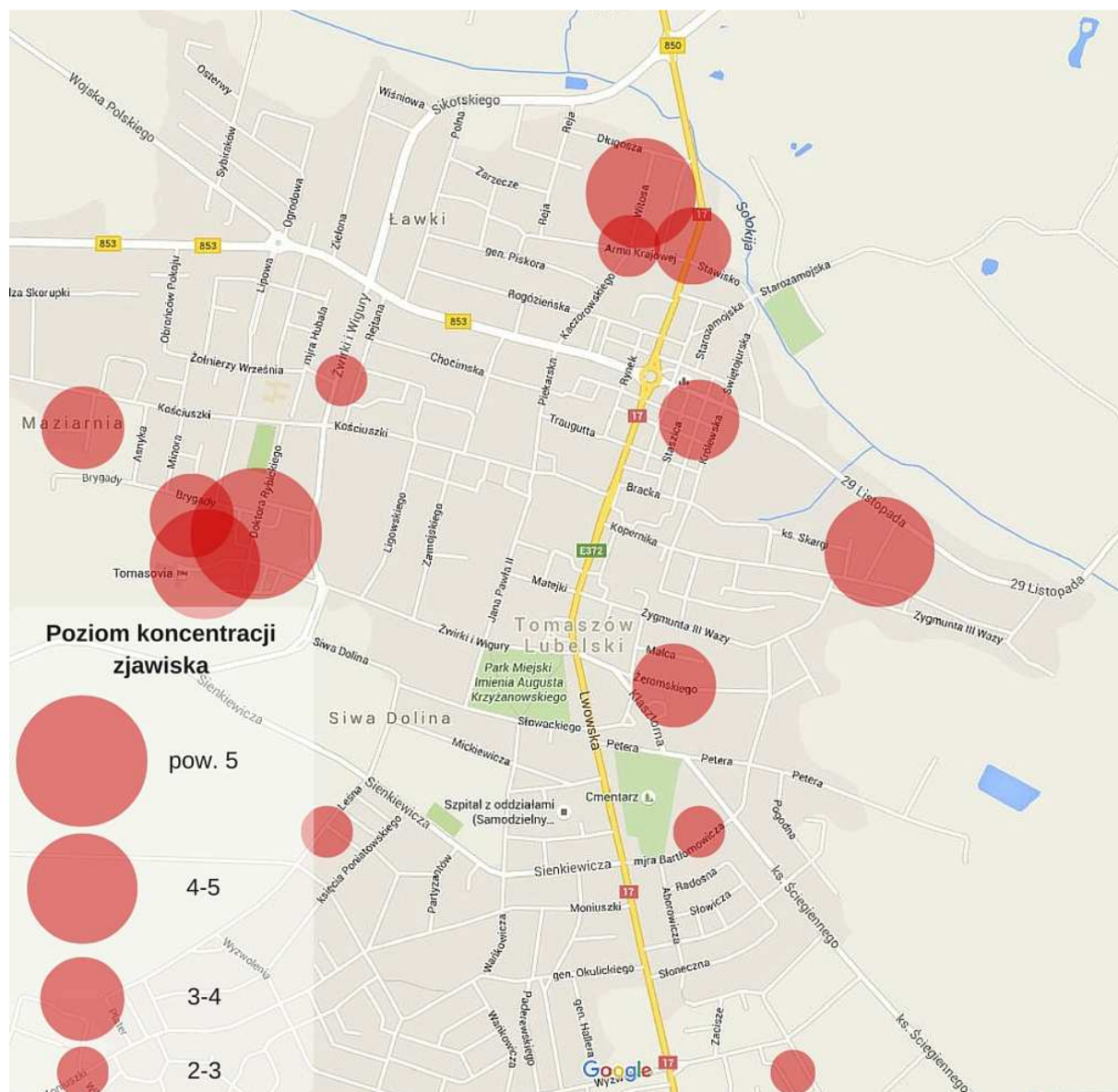
Na mapie widoczne jest występowanie zjawiska na całym obszarze miasta. Można jednak wyszczególnić 2 wyraźnie zaznaczające się obszary koncentracji tego zjawiska:

- I obszar obejmuje ulice - Aleja Sportowa, Rybickiego, Brygady oraz przylegające obok Żwirki i Wigury, Maziarnia.
- II obszar obejmuje ulice - Rogóźnieńska, Armii Krajowej, Witosa, Długosza oraz przylegająca Zamojska.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

MAPA 3 OSOBY KORZYSTAJĄCE Z ZASIŁKÓW CELOWYCH

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

Poniżej znajduje się szczegółowe zestawienie liczby osób korzystających z pomocy MOPS, wraz z podaniem wskaźnika koncentracji.

Ulice z obszaru I zostały oznaczone na kolor żółty. Ulice te charakteryzują się dużą liczbą mieszkańców, w szczególności na ulicy Alei Sportowej, Zamojskiego. W tym obszarze wartości wskaźnika koncentracji były bardzo wysokie.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Ulice z obszaru II zostały oznaczone na kolor zielony. W większości są to średnie ulice ze względu na liczbę mieszkańców. Większą liczbę mieszkańców zamieszkuje ulicę Piłsudskiego.

Ulice z obszaru III zostały oznaczone na kolor niebieski. W większości są to średnie ulice ze względu na liczbę mieszkańców. Większą liczbę mieszkańców zamieszkuje ulicę 29 Listopada i Kopernika.

TABELA 22 OSOBY KORZYSTAJĄCE Z ZASIŁKÓW CELOWYCH Z PODZIAŁEM NA WIEK

Nazwa ulicy	Wiek 0-18	Wiek 19-60	Wiek 61 i więcej	Suma	Liczba przypadków	Wskaźnik koncentracji	Stopień koncentracji
Staffa		1	1	2	6	6,62	bardzo wysoki
Generała Roweckiego	9	6		15	46	6,47	bardzo wysoki
Prezydenta Kaczorowskiego	2	2		4	13	6,11	bardzo wysoki
Sowińskiego		4		4	13	6,11	bardzo wysoki
Kilińskiego	3	2		5	17	5,84	bardzo wysoki
Klasztorna	2	3		5	17	5,84	bardzo wysoki
Dr. Józefa Rybickiego	12	38	7	57	197	5,74	bardzo wysoki
Sybiraków	4	2		6	21	5,67	bardzo wysoki
Aleja Sportowa	25	41	8	74	293	5,01	bardzo wysoki
Zamojska	10	11		21	103	4,05	bardzo wysoki
Witosa	7	7	1	15	76	3,92	bardzo wysoki
Żeromskiego	12	7		19	101	3,73	bardzo wysoki
Maziarnia	1	6		7	45	3,09	bardzo wysoki
Brygady	9	4		13	84	3,07	bardzo wysoki
Rynek Solny		1		1	7	2,84	bardzo wysoki
Króla Jana Sobieskiego	3	2		5	40	2,48	bardzo wysoki
Łuszczowiecka		2		2	16	2,48	bardzo wysoki
Tęczowa	2	2		4	32	2,48	bardzo wysoki
Słowackiego	1	4	1	6	52	2,29	bardzo wysoki
Rolnicza	13	20		33	287	2,28	bardzo wysoki
Armii Krajowej	6	7		13	125	2,06	bardzo wysoki
Majdańska	4	2		6	60	1,98	bardzo wysoki
Żwirki i Wigury	7	13	1	21	211	1,98	bardzo wysoki
Radosna	3	3	1	7	72	1,93	bardzo wysoki

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Czesława Aborowicza	3	6		9	95	1,88	bardzo wysoki
Sucharskiego	2	2	1	5	54	1,84	bardzo wysoki
Jana Długosza	3	6		9	98	1,82	bardzo wysoki
Bartłomowicza	5	2		7	84	1,65	bardzo wysoki
Asnyka		1	1	2	25	1,59	bardzo wysoki
Leśna	7	4		11	139	1,57	bardzo wysoki
Kościelna	2	4		6	79	1,51	bardzo wysoki
Dąbrowszczaków	2	2		4	53	1,50	bardzo wysoki
Henryka Sienkiewicza	3	8	2	13	173	1,49	bardzo wysoki
29 Listopada	11	16		27	360	1,49	bardzo wysoki
Wyspiańskiego	2	1		3	40	1,49	bardzo wysoki
Marii Skłodowskiej	15	21	1	37	519	1,41	bardzo wysoki
Lwowska	14	21	2	37	528	1,39	bardzo wysoki
Starozamojska	3	3		6	87	1,37	bardzo wysoki
Tomasza Zamojskiego	11	14	2	27	409	1,31	bardzo wysoki
Józefa Piłsudskiego	10	25	5	40	607	1,31	bardzo wysoki
Kopernika	10	15	1	26	396	1,30	bardzo wysoki
Zarzecze	4	3		7	113	1,23	wysoki
Feliksa Zawadzkiego	2	2		4	67	1,18	wysoki
Marii Konopnickiej	2	2		4	68	1,17	wysoki
Romualda Traugutta	7	8		15	272	1,09	wysoki
Władysława Sikorskiego	2		1	3	57	1,04	wysoki

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

Dofinansowanie żywienia

Na podstawie danych osoby korzystające z pomocy w postaci dofinansowania żywienia koncentrują się przede wszystkim na ulicach Roweckiego, Kilińskiego, Klasztornej, Józefa Rybickiego, Sybiraków, Alei Sportowej. Dane uwzględniają tylko wysoki wskaźnik oraz liczbę przypadków powyżej 5.

TABELA 23. STOPIEŃ KOCENTRACJI OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z OBIADU NA POSZCZEGÓLNYCH ULICACH

Nazwa ulicy	wskaźnik koncentracji

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Generała Roweckiego	6,47
Kilińskiego	5,84
Klasztorna	5,84
Dr. Józefa Rybickiego	5,74
Sybiraków	5,67
Aleja Sportowa	5,01
Zamojska	4,05
Witosa	3,92
Żeromskiego	3,73
Maziarnia	3,09
Brygady	3,07
Króla Jana Sobieskiego	2,48
Słowackiego	2,29
Rolnicza	2,28
Armii Krajowej	2,06
Majdańska	1,98
Żwirki i Wigury	1,98
Radosna	1,93
Czesława Aborowicza	1,88
Sucharskiego	1,84
Jana Długosza	1,82
Bartłomowicza	1,65
Leśna	1,57
Kościelna	1,51
Henryka Sienkiewicza	1,49
29 Listopada	1,49
Marii Skłodowskiej	1,41
Lwowska	1,39
Starozamojska	1,37
Tomasza Zamojskiego	1,31
Józefa Piłsudskiego	1,31
Kopernika	1,30
Zarzecze	1,23
Romualda Traugutta	1,09

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

Fundusze Europejskie
Program Regionalny

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

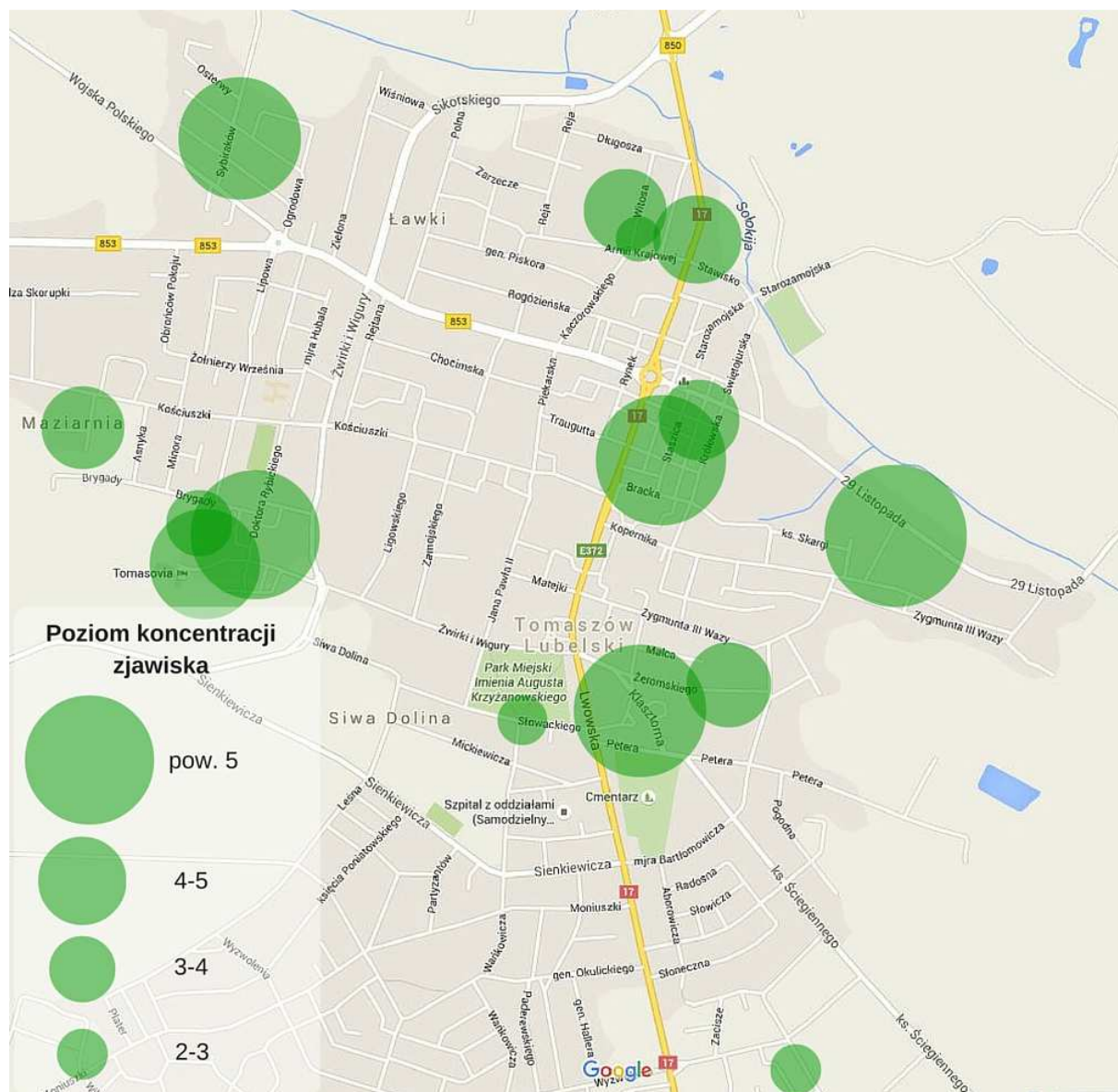

Na mapie widoczne jest występowanie zjawiska na całym obszarze miasta. Można jednak wyszczególnić 3 wyraźnie zaznaczające się obszary koncentracji tego zjawiska:

- I obszar obejmuje ulice – Maziarna, Brygady, Rybickiego, Aleja Sportowa, Żwirki i Wigury, Zamojskiego.
- II obszar obejmuje ulice – Piłsudskiego, Zarzecze, Długosza, Witosa, Armii Krajowej, lewa strona Zamojskiej
- III obszar – 29 listopada, Sobieskiego, Kościelna, Kilińskiego, Kopernika, Roweckiego, prawa strona Zamojskiej.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

MAPA 4 OSOBY KORZYSTAJĄCE Z DOFINANSOWANIA POSIŁKÓW

Źródło: Opracowanie własne na podst. danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

TABELA 24 OSOBY KORZYSTAJĄCE Z DOFINANSOWANIA POSIŁKÓW Z PODZIAŁEM NA WIEK

Nazwa ulicy	Wiek 0-18	Wiek 19-60	Wiek 61 i więcej	Suma	Liczba przypadków	Wskaźnik koncentracji	Stopień koncentracji
Staffa		1	1	2	6	6,62	bardzo wysoki
Generała Roweckiego	9	6		15	46	6,47	bardzo wysoki
Prezydenta Kaczorowskiego	2	2		4	13	6,11	bardzo wysoki
Sowińskiego		4		4	13	6,11	bardzo wysoki
Kilińskiego	3	2		5	17	5,84	bardzo wysoki
Klasztorna	2	3		5	17	5,84	bardzo wysoki
Dr. Józefa Rybickiego	12	38	7	57	197	5,74	bardzo wysoki
Sybiraków	4	2		6	21	5,67	bardzo wysoki
Aleja Sportowa	25	41	8	74	293	5,01	bardzo wysoki
Zamojska	10	11		21	103	4,05	bardzo wysoki
Witosa	7	7	1	15	76	3,92	bardzo wysoki
Żeromskiego	12	7		19	101	3,73	bardzo wysoki
Maziarnia	1	6		7	45	3,09	bardzo wysoki
Brygady	9	4		13	84	3,07	bardzo wysoki
Rynek Solny		1		1	7	2,84	bardzo wysoki
Króla Jana Sobieskiego	3	2		5	40	2,48	bardzo wysoki
Łaszczowiecka		2		2	16	2,48	bardzo wysoki
Tęczowa	2	2		4	32	2,48	bardzo wysoki
Słowackiego	1	4	1	6	52	2,29	bardzo wysoki
Rolnicza	13	20		33	287	2,28	bardzo wysoki
Armii Krajowej	6	7		13	125	2,06	bardzo wysoki
Majdańska	4	2		6	60	1,98	bardzo wysoki
Żwirki i Wigury	7	13	1	21	211	1,98	bardzo wysoki
Radosna	3	3	1	7	72	1,93	bardzo wysoki
Czesława Aborowicza	3	6		9	95	1,88	bardzo wysoki
Sucharskiego	2	2	1	5	54	1,84	bardzo wysoki
Jana Długosza	3	6		9	98	1,82	bardzo wysoki
Bartłomowicza	5	2		7	84	1,65	bardzo wysoki
Asnyka		1	1	2	25	1,59	bardzo wysoki
Leśna	7	4		11	139	1,57	bardzo wysoki
Kościelna	2	4		6	79	1,51	bardzo wysoki

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Dąbrowszczaków	2	2		4	53	1,50	bardzo wysoki
Henryka Sienkiewicza	3	8	2	13	173	1,49	bardzo wysoki
29 Listopada	11	16		27	360	1,49	bardzo wysoki
Wyspiańskiego	2	1		3	40	1,49	bardzo wysoki
Marii Skłodowskiej	15	21	1	37	519	1,41	bardzo wysoki
Lwowska	14	21	2	37	528	1,39	bardzo wysoki
Starozamojska	3	3		6	87	1,37	bardzo wysoki
Tomasza Zamojskiego	11	14	2	27	409	1,31	bardzo wysoki
Józefa Piłsudskiego	10	25	5	40	607	1,31	bardzo wysoki
Kopernika	10	15	1	26	396	1,30	bardzo wysoki
Zarzecze	4	3		7	113	1,23	wysoki
Feliksa Zawadzkiego	2	2		4	67	1,18	wysoki
Marii Konopnickiej	2	2		4	68	1,17	wysoki
Romualda Traugutta	7	8		15	272	1,09	wysoki
Władysława Sikorskiego	2		1	3	57	1,04	wysoki

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych MOPS w Tomaszowie Lubelskim

Stan zdrowia

W ramach diagnozy obszarów koncentracji problemów społecznych została przeprowadzona również analiza występowania problemów zdrowotnych. Ze względu na utrudniony dostęp do danych dotyczących stanu zdrowia mieszkańców miasta, została przeprowadzona uproszczona analiza koncentracji występowania długotrwałych lub ciężkich chorób wśród osób, które pobierały świadczenia w ramach systemu pomocy społecznej w 2015 r. W obszarze o największej koncentracji problemów społecznych, czyli na obszarze ulic Al. Sportowa, J. Rybickiego i Brygady aż 50 % osób jest dotknięta długotrwałą lub ciężką chorobą. Natomiast wśród pozostałych osób korzystających z pomocy MOPS odsetek osób chorych wyniósł 43%. Wysoki udział chorych wśród osób korzystających z pomocy MOPS wskazuje na potrzebę zwiększenia dostępu do różnych form aktywności fizycznej, która wpływa pozytywnie na zachowanie dobrej kondycji fizycznej.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

OBSZARY NAJWIĘKSZEJ KONCENTRACJI PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Na podstawie analizy przestrzennej koncentracji problemów społecznych zostały wskazane obszary, na których najczęściej one występują i naniesiono je na mapę miasta Tomaszów Lubelski. Pod uwagę brano bardzo wysoki i wysoki wskaźnik koncentracji, a liczba przypadków była większa lub równa 5.

Dwie ulice wyróżniają się wysokimi wskaźnikami – Doktora Rybickiego oraz Aleja Sportowa. Koncentracja rodzin pobierających świadczenia jest wskaźnikiem priorytetowym.

TABELA 25. ZESTAWIENIE DANYCH ZE WSKAŹNIKÓW KONCENTRACJI POSZCZEGÓLNYCH ZJAWISK

Ulica	Wskaźnik koncentracji zjawiska pobieranie świadczeń przez rodziny	Wskaźnik koncentracji zjawiska pobierania świadczeń	Wskaźnik koncentracji zjawiska pobierania zasiłków	Wskaźnik koncentracji zjawiska finansowania wyżywienia	Suma wskaźnika
Doktora Rybickiego	6,5	5,4	6,2	5,74	23,84
Aleja Sportowa	5	5	5,4	5,01	20,41
Zamojska	3,1	3,4	3,4	4,05	13,95
Rolnicza	2,1	2,3	2	2,28	8,68
Żwirki i Wigury	2,1	1,8	2,3	1,98	8,18
Henryka Sienkiewicza	1,4	1,4	1,9	1,49	6,19
Marii Skłodowskiej-Curie	1,5	1,6	1,2	1,41	5,71
Lwowska	1,5	1,4	1,2	1,39	5,49
Piłsudskiego	1,4	1,3	1,4	1,31	5,41
Kopernika	1,5	1,5	0	1,3	4,3
Zamojskiego	1,4	1,3	0	1,31	4,01
Rejtana	1,1	1	1,3	0	3,4
Traugutta	1,2	1,1	0	1,09	3,39
Rogóżwieńska	1	1,1	1,2	0	3,3

Źródło: Opracowanie własne

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

W tabeli zamieszczono zestawienia z 4 wskaźników koncentracji. Celem tego zestawienia jest wyodrębnienie obszarów koncentracji zjawisk na terenie miasta.

TABELA 26. PODSUMOWANIE POSZCZEGÓLNYCH OBSZARÓW

Obszar	Świadczenia	Świadczenia na rodzinę	Zasiłki	Wyżywienie	Podsumowanie
I obszar	Aleja Sportowa Rybickiego Żwirki i Wigury Maziarnia Brygady Rejtana Zamojskiego	Aleja Sportowa Rybickiego Żwirki i Wigury	Aleja Sportowa Rybickiego Żwirki i Wigury Maziarnia Rejtana Kościuszki Ligowskiego	Aleja Sportowa Rybickiego Żwirki i Wigury Maziarnia Brygady	Aleja Sportowa Rybickiego Żwirki i Wigury Maziarnia Brygady Rejtana
II obszar	Armii Krajowej Zarzecze Witosa Długosza Zamojska Rogóźnieńska	Rejtana	Armii Krajowej Zarzecze Witosa Długosza Zamojska Rogóźnieńska	Armii Krajowej Zarzecze Witosa Długosza Zamojska	Armii Krajowej Zarzecze Witosa Długosza Zamojska Rogóźnieńska
III obszar	Roweckiego Kopernika Klasztorna, Żeromskiego Królewska	Brak wyszczególnionego obszaru	Brak wyszczególnionego obszaru	Roweckiego Kopernika 29 listopada Sobieskiego Kościelna Kilińskiego Zamojska	Roweckiego Kopernika
Wartości najwyższe wskaźnika	Rybickiego Aleja Sportowa Roweckiego Klasztorna Sybiraków	Rybickiego Aleja Sportowa	Rybickiego Aleja Sportowa Roweckiego	Rybickiego Aleja Sportowa Roweckiego Klasztorna Sybiraków Kilińskiego	Rybickiego Aleja Sportowa Roweckiego Klasztorna Sybiraków

Źródło: Opracowanie własne

Podsumowując wyróżniono 3 obszary, w których jest wysoka koncentracja pomocy społecznej dla mieszkańców. Obszary I i II został wyodrębnione jako dwa obszary, chociaż we wcześniejszych analizach był określony jako jeden. Wynika to z różnej zabudowy tych obszarów – koszar i bloki mieszkaniowe.

Obszar nr 1 obejmuje ulice: Rybickiego, Aleja Sportowa, Brygady. Obszar znajduje się na terenie dawnych koszar, zabudowa jest typowa dla takiego typu miejsc.

Obszar nr 2 obejmuje ulice: Rejtana, Żwirki i Wigury, Kościuszki, Zamojskiego. Obszar charakteryzuje zagęszczeniem wielokondygnacyjnych budynków mieszkalnych wielorodzinnych o powtarzalnych segmentach (tzw. bloki).

Obszar nr 3 obejmuje ulice: Rogóźnieńska, Armii Krajowej, Zarzecze, Witosa, Długosza.

Należy zwrócić uwagę na ulice: Zamojska (budynki przy trasie) oraz Lwowska (budynki przy trasie), Sienkiewicza, Roweckiego, Klasztorną i Sybiraków. Wysokie wskaźniki są również

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

OBSZARY WYSTĘPOWANIA PROBLEMÓW MIESZKANIOWYCH

Miasto Tomaszów Lubelski posiada stosunkowo nieduże zasoby mieszkaniowe, spośród miast poddanych analizie porównawczej tylko Krasnystaw posiada mniejszą liczbę mieszkań komunalnych, natomiast Zasobami mieszkaniowymi w imieniu Miasta zarządza Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Spółka z o.o. w Tomaszowie Lubelskim.

TABELA 27 ZASOBY LOKALOWE

	Ilość budynków	Ilość lokali mieszkalnych gminy	Pow. użytk. w m ²	w tym:				
				mieszkalne		socjalne		
				Ilość lokali	Pow. użytk. w m ²	Ilość bud.	Ilość lokali	Pow. użytk. w m ²
Budynki komunalne	23	177	6.757	105	4.796	2	72	1.961
Budynki wspólnot mieszkaniowych i współwłasnościowe	28	103	4.476	103	4.476	0	0	0
Razem:	51	280	11.233	208	9.272	2	72	1.961

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski

Miasto posiada 23 budynki komunalne w których mieści się 177 lokali, co stanowi 63 % ogółu lokali komunalnych. Pozostała ilość lokali mieszkalnych 37 % (103 szt.) znajduje się w 26 budynkach wspólnot mieszkaniowych i w 2 budynkach współwłasnościowych.

TABELA 28 WIEK LOKALI

Lata budowy	Budynki		Lokale mieszkalne		Lokale socjalne	
	szt.	%	szt.	%	szt.	%
do 1945	16	69	78	74	17	24
1946-1970	5	22	27	26	12	16
1971-1980	0	0	0	0	0	0
1981-1990	0	0	0	0	0	0
po 1990	2	9	0	0	43	60
Razem:	23	100	105	100	72	100

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

Zdecydowaną większość spośród 23 budynków komunalnych stanowią budynki wzniesione do 1945 r. – 69 %. W budynkach tych mieści się 78 lokali mieszkalnych (co stanowi 74 % ogółu lokali komunalnych) i 17 lokali socjalnych.

TABELA 29 WIEK BUDYNKÓW WSPÓLNOT MIESZKANIOWYCH

Lata budowy	Budynki		Lokale mieszkalne		Lokale socjalne	
	szt.	%	szt.	%	szt.	%
do 1945	2	7	4	4	0	0
1946-1970	16	57	49	48	0	0
1971-1980	4	14	19	18	0	0
1981-1990	5	18	29	28	0	0
po 1990	1	4	2	2	0	0
Razem:	28	100	103	100	0	0

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski

Spośród 28 budynków wspólnot mieszkaniowych, 16 zostało wybudowanych w latach 1946-1970, co stanowi 57 % ogółu tych budynków. W budynkach tych mieści się 49 lokali mieszkalnych co stanowi 48 % ogółu tych lokali. Po 1990 r. został wybudowany tylko 1 budynek, w którym 2 lokale pozostały własnością Miasta Tomaszów Lubelski.

TABELA 30 STAN TECHNICZNY BUDYNKÓW KOMUNALNYCH - LOKALI

Ocena stanu technicznego	Budynki		Lokale mieszkalne		Lokale socjalne	
	szt.	%	szt.	%	szt.	%
Dobry	2	9	0	0	43	60
Średni	3	13	10	9	1	1
Zły (do kapitalnego remontu)	15	65	91	87	28	39
Do rozbiórki	3	13	4	4	0	0
Razem:	23	100	105	100	72	100

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski

Do oceny stanu technicznego obiektu jako kryteria przyjęto wielkości przewidywanych nakładów w celu dostosowania obiektów do aktualnych wymogów oraz istniejących ocen technicznych i nakazów rozbiórki.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

W zasobach komunalnych przeważa zły stan techniczny budynków i lokali, gdyż 65 % z nich kwalifikuje się do remontu kapitalnego, który niejednokrotnie jest nieopłacalny. 13% budynków kwalifikuje się do rozbiórki.

TABELA 31 LOKALE KOMUNALNE WG. STAWEK CZYNSZU

lp	adres	ilość lokali ogółem	ilość m2 ogółem	ilość lokali po 3,60/m ² (mieszkania z pełnym wyposażeniem bez c.o.)	ilość lokali po 3,13/m ² (mieszkania z łazienką i wc bez c.o. i gazu)	ilość lokali po 2,44/m ² (mieszkania tylko z wc lub łazienką)	ilość lokali po 1,88/m ² (mieszkania tylko z wod-kan)	ilość lokali socjalnych po 0,94/m ²
1	J.Rybickiego 19	28	1303,7		26			2
2	Rolnicza 15	27	872,4					27
3	Zamojska 27	16	274,7					16
4	J.Rybickiego 26	14	627,69		3		7	4
5	Al.Sportowa 5	13	509,73				7	6
6	Brygady 3	12	515,51				11	1
7	AL.Sportowa 7	11	284,43				5	6
8	AL..Sportowa 3	10	464,83				9	1
9	Moniuszki 86	6	188				3	3
10	Wyzwolenia 140	6	169,2				4	2
11	J.Piłsudskiego 17	5	206,12				4	1
12	Sienkiewicza 35	5	275,9				5	
13	Kosciuszki 16	4	180,81			4		
14	Moniuszki 11	4	198,28				4	
15	Lwowska 3	3	98,2		3			
16	Lwowska 6	3	139,24	2				1
17	Starocerkiewna 2	3	104,43				2	1
18	Staszica 13	2	93				2	
19	Lwowska 7	1	65,9		1			
20	Lwowska 10	1	15		1			
21	Klasztorna 2	1	75,5				1	
22	Staffa 1	1	57				1	
23	Staffa 3	1	37					1
Razem		177	6756,57	2	34	4	65	72

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

TABELA 32 ZASOBY KOMUNALNE NA OBSZARZE REWITALIZACJI

Obszar rewitalizowany - Koszary	ilość lokali ogółem	ilość m2 ogółem	ilość lokali po 3,60	ilość lokali po 3,13	ilość lokali po 2,44	ilość lokali po 1,88	ilość lokali socjalnych po 0,94
J.Rybickiego 19	28	1303,7		26			2
J.Rybickiego 26	14	627,69		3		7	4
Al.Sportowa 5	13	509,73				7	6
Brygady 3	12	515,51				11	1
AL.Sportowa 7	11	284,43				5	6
AL..Sportowa 3	10	464,83				9	1
razem	88	3705,89	0	29	0	39	20
% udział	49,718	54,84869	0	85,29412	0	60	27,77778

Źródło: Wydział Gospodarki Komunalnej UM Tomaszów Lubelski

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

DIAGNOZA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

ANALIZA WYNIKÓW WYWIADÓW INDYWIDUALNYCH

Pogłębiona diagnoza problemów społecznych została zapoczątkowana realizacją indywidualnych wywiadów swobodnych. Celem tej części badań było określenie problemów społecznych, które są zdaniem mieszkańców najbardziej uciążliwe, a ich rozwiązanie najbardziej pilne. Jednocześnie wywiady indywidualne miały na celu wskazanie obszarów o największym potencjale rozwoju dla całego osiedla.

Problemy społeczne i ich nawarstwianie się.

Rozmówcy wskazywali na liczne występowanie wśród lokatorów mieszkań komunalnych problemów społecznych. Najczęściej wskazywano na alkoholizm i bezrobocie, ale również ubóstwo i niepełnosprawność. Problemy społeczne na badanym obszarze nawarstwiają się. Problem uzależnień od alkoholu i środków psychoaktywnych występuje wraz z ubóstwem, przemocą, długotrwałym bezrobociem. Ze względu na nawarstwianie się problemów, wielu lokatorów mieszkań komunalnych ma problemy ze zmianą swojej sytuacji życiowej. Często występuje taka sytuacja, że osoba bezrobotna ma problem z podjęciem stałej, legalnej pracy, ponieważ część jej wynagrodzenia jest pobierana na rzecz spłaty długów powstałych w okresie bezrobocia. W związku z tym, osoby wolą podejmować pracę nielegalną, co wiąże się z jej niestałym i krótkotrwałym charakterem. W sezonie letnim niemal wszyscy mężczyźni podejmują pracę o charakterze sezonowym.

Inwestycje i remonty.

Lokatorzy wskazywali na trudności w relacjach z PGKiM w zakresie polityki czynszowej i remontowej. Budynki i mieszkania komunalne nie są w wystarczającym stopniu poddawane remontom ze względu na brak środków finansowych. Natomiast remonty mieszkań i budynków przeprowadzane przez lokatorów nie są w żaden sposób uwzględniane, np. poprzez czasowe zmniejszenie czynszu. Lokatorzy w związku z tym, mają poczucie niesprawiedliwości.

Stygmatyzacja społeczna mieszkańców.

Mieszkańcy osiedla mają poczucie wykluczenia społecznego i stygmatyzacji. Rozmówcy wskazywali, że zamieszkanie na terenie Koszar bywa źle odbierane w sytuacji poszukiwania pracy. Jeden z rozmówców, który z powodu utraty zdrowia został zmuszony do zamieszkania w

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

mieszkań komunalnym, bardzo negatywnie wypowiada się o środowisku osób zamieszkujących budynki komunalne. Wskazuje na niski poziom relacji i zaufania społecznego. Z tego względu, cały okres letni spędza poza miastem. Podobną postawę prezentują osoby starsze i samotne, które „zasadniczo nie wychodzą z domu, jak już to tylko po zakupy”.

W wypowiedziach rozmówców można było również zauważyć podział w obrębie samych mieszkań komunalnych. Lokale socjalne i ich mieszkańcy są traktowani jako osoby dla których „już nie ma przyszłości”.

Warunki mieszkaniowe.

Rozmówca – lokator mieszkania komunalnego przy al. Sportowej opisując problemy, z którymi spotyka się na co dzień zwrócił uwagę przede wszystkim na złe warunki techniczne mieszkań oraz niski standard ich wyposażenia. Jest to szczególnie uciążliwe dla osób mających problemy zdrowotne i osób starszych. Chodzi tu przede wszystkim o takie elementy jak indywidualne ogrzewanie piecowe, konieczność korzystania z kucharek gazowych zasilanych z butli.

Potencjał rozwoju.

Niezagospodarowana przestrzeń publiczna pomiędzy blokami i mieszkaniami komunalnymi stanowi bardzo dobrą lokalizację do stworzenia infrastruktury pełniacej rolę integrującą lokalną społeczność, a także służącą do wypoczynku i zabaw dla dzieci i młodzieży, która może również. Jednak warunkiem koniecznym jest odpowiednie zabezpieczenie takiej infrastruktury m.in. poprzez monitoring. Mieszkanica bloku przy al. Sportowej w swojej wypowiedzi zwróciła uwagę, na to, że nie korzysta z placu zabaw ze swoimi dziećmi ze względu na to, że jest on ciągle zajęty przez inne dzieci. Dlatego też korzysta z placu zabaw w pobliskim parku miejskim.

Rozmówcy zamieszkujący bloki sąsiadujące z budynkami komunalnymi wskazywali na dosyć duży potencjał ludzki i duże możliwości zaangażowania ludzi w zmiany obejmujące całe osiedle. Jednocześnie wskazywali na dobre relacje z sąsiadującym Ośrodkiem Sportu i Rekreacji, który jest ogólnie dostępny dla wszystkich mieszkańców miasta. Dzieci i młodzież korzystają z obiektów sportowych, w tym również jako miejsc spotkań.

Rozmówcy wskazywali na istotny problem jakim jest brak infrastruktury umożliwiającej dzieciom i młodzieży spędzanie czasu w sposób aktywny i bezpieczny, a także zapewniającej

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

integracje społeczną. Istniejący plac zabaw jest niewystarczający, a teren nieodpowiednio zabezpieczony. Natomiast boisko piłkarskie jest niedostosowane do potrzeb dzieci i młodzieży.

ANALIZA WYNIKÓW WYWIADU GRUPOWEGO

Wywiad grupowy został przeprowadzony z mieszkańcami lokali komunalnych i socjalnych mieszczących się przy al. Sportowej oraz ul. Rybickiego. W spotkaniu, które trwało 1,5 godziny wzięło udział 11 dorosłych osób. Tematyka spotkania dotyczyła warunków mieszkaniowych, problemów, z którymi borykają się na co dzień mieszkańcy Koszar, potrzeb w zakresie infrastruktury, usług społecznych, układu dróg i chodników.

Największym problemem uczestników spotkania jest zły stan techniczny mieszkań oraz niekorzystne warunki najmu. Dla respondentów najbardziej uciążliwy jest brak toalet i łazienek w mieszkaniach oraz brak centralnego ogrzewania. Dużą liczbę uwag, mieszkańcy kierowali również wobec współpracy z zarządcą lokali, czyli PGKiM. Najczęściej mieszkańcy wskazywali na brak reakcji na ich prośby dotyczące konieczności przeprowadzenia remontu, a także na niesprawiedliwy ich zdaniem system realizacji inwestycji finansowanych ze środków prywatnych mieszkańców. Ponosząc koszty remontu ze środków własnych, lokatorzy narażają się na podwyżkę czynszu w przypadku podniesienia standardu mieszkania. Natomiast w innych przypadkach nie mogą zrealizować remontów ze względu na konieczność uzyskania pozwolenia na budowę lub opracowania dokumentacji technicznej, co znacznie podnosi koszty i jest niemożliwe do przeprowadzenia ze względów formalnych (lokatorzy nie są właścicielami, ani zarządcami nieruchomości). Mieszkańcy wskazywali również na problemy z rozliczaniem wody - licznik wody jest wspólny na całe osiedle. Powoduje to niesprawiedliwy podział kosztów wody. Mieszkańcy wnioskowali o podłączenie centralnego ogrzewania, nie uzyskali zgody pomimo deklaracji samodzielnego jej doglądania i zasilania. Odmówiono ze względu na zbyt grube mury. W tych samych murach wykuto jednak wentylację, która się nie sprawdza i jest przyczyną powstawania pleśni na ścianach.

Poniżej zaprezentowano wybrane wypowiedzi respondentów dotyczące warunków mieszkaniowych:

- „[...] ale za mieszkania się płaci naprawdę kolosalne. My na przykład w sztabowcu mieszkamy, my naprawdę dużo płacimy. I to jest mieszkanie socjalne dla niby biednych ludzi ale

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

opłaty są naprawdę kolosalne. Za 40 m2 żeby płacić 350 PLN [wtr. – nie ma ogrzewania, niczego], gdzie węgiel trzeba liczyć”

- „[...] łazienki też nie masz, bo musiałś sama sobie zrobić. Bo jest na klatce. Mieszkania są liczone jako standardowe. To nie jest standardowe mieszkanie jeżeli jest ubikacja na cztery rodzin wspólna”

- „[...] nie jest ocieplany ani nic. Każdy ma swój piec. Centralnego nie ma. Jak chcieliśmy troszkę na placu żeby było inaczej, to płytki żeśmy sami kładli/prosiliśmy 7 lat o malowanie, żeby pobielili, to nie. No to dali nam farbę, to pobieliliśmy.”

- „[...] najważniejsze w tej chwili, to estetyka tego osiedla”

Bezpieczeństwo i czas wolny dla dzieci.

Drugą kluczową kwestią problemową dla mieszkańców Koszar jest niskie poczucie bezpieczeństwa wynikające z bezkarności osób dopuszczających się aktów wandalizmu, zakłócających spokój, spożywających alkohol w miejscach publicznych.

Lokatorzy proponują zwiększenie liczby kamer monitorujących teren pomiędzy budynkami. Swoją opinię potwierdzają, tym, iż zamontowana kamera na jednym z bloków znacznie przyczyniła się do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa, jednak tylko na obszarze objętym monitoringiem. Pozostały teren w dalszym ciągu jest uważany za mniej przyjazny i bezpieczny.

Jednocześnie respondenci wskazywali na brak oferty spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży. W okresie letnim niewielki plac zabaw jest niewystarczający dla wszystkich dzieci. Poza tym sąsiaduje on bezpośrednio z ulicą, a istniejące ogrodzenie jest niewystarczającym zabezpieczeniem przed nagłym wtargnięciem dzieci na jezdnię. Ponadto brak progów spowalniających jazdę powoduje, że zabawy dzieci na tym terenie stwarzają dla nich bezpośrednie niebezpieczeństwo.

Poniższe, wybrane wypowiedzi mieszkańców służą zaprezentowaniu opinii w zakresie bezpieczeństwa:

- „Druga sprawa to jest bezpieczeństwo. Tak samo by się przydały kamery.”

- „Domofon by się przydał tak samo.”

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

- „Koło placu zabaw przydałby się ten próg zwalniający. Przecież od szkoły jak niektóre samochody jadą, to tak jak dziecko przy samej ulicy by wyskoczyło, to nie byłoby co zbierać.”

- „Nie ma ani świetlicy żeby dziecko poszło tam posiedziało czy pograło czy coś. Jakieś zainteresowania, a tak to co oni mają.”

- „Jakby były kamery to by było inaczej. Przecież tam niedawno zrobione huśtawki, to Panie pożał się Boże. Połamane, nie wiadomo co. No ale kto to? To chłopaczyska w nocy. [...] Mają gdzie pić piwo.”

- „Jest duża potrzeba żeby zorganizować czas wolny dla dzieci”

- „[brak urządzeń i mało miejsca na placu zabaw] „reszta się stoi i patrzy, które zejdzie”

Respondenci przeczą jakoby w ich okolicy były osoby zagrażające bezpieczeństwu mieszkańców. Są osoby borykające się z różnego rodzaju uzależnieniami, co implikuje problemy z zachowaniem czystości - „te pijaczyska się schodzą, nie nadąży – na klatce naszczy – i do widzenia, pójdzie dalej”, jednak mieszkańcy nie uznają ich za bezpośrednie zagrożenie.

- „Dzielnica jest jak jest ale jest najspokojniejsza w całym Tomaszowie.”

- „Ja też się pod tym podpiszę.”

- „Piją, to piją ale jakichś wielkich problemów nie ma.”

- „Kiedyś Koszary całkiem inne były, inni ludzie mieszkali, był większy wandalizm taki, a teraz to się to skończyło i jest trochę inaczej.”

Miejsca do spędzania wolnego czasu

Trzecim kluczowym problemem dla mieszkańców Koszar, którzy wzięli udział w spotkaniu jest brak miejsc umożliwiających spędzanie wolnego czasu dla dzieci i młodzieży oraz umożliwiających integrację społeczną mieszkańców osiedla. Duża część rodziców – lokatorów mieszkań komunalnych i socjalnych – ma trudności ze zorganizowaniem atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu swoim dzieciom ze względu na trudne warunki mieszkaniowe (małe mieszkania) oraz niski poziom kompetencji. Wszyscy rozmówcy wskazywali na potrzebę zorganizowania dzieciom atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu. Największe możliwości utworzenia miejsca do rekreacji i spędzania wolnego czasu, na obszarze rewitalizowanym, posiada Ośrodek Sportu i Rekreacji "TOMASOVIA".

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

Mieszkańcy z entuzjazmem odnoszą się do pomysłu wprowadzenia usprawnień i reorganizacji wspólnej przestrzeni. Deklarują swój udział w spotkaniach społecznego komitetu powołanego w ww. sprawie oraz wkład własny w postaci samodzielnego wykonywania drobnych prac przy założeniu otrzymania ze strony zarządcy niezbędnych materiałów.

- „Przydałyby się jakieś ławeczki. [...] jest jedna ławka i wiecznie zajęta, piwo piją.”

- „Ja muszę z krzesłem rozkładanym wychodzić i siedzę pod blokiem.”

- „Jak ktoś postawi wszystkie, dajmy na to ławeczki, w jednym miejscu, to zaraz będzie to zbieranina i miejsce do chłania.” - „Ale jakby była kamera, to by nie było zbieraniny.” - „No właśnie”

- „Trzeba założyć monitoring na blok i wtedy nie będzie picia.”

- „Trzeba też i oświetlenie”

- „My już nic nie chcemy tylko aby zrobił nam oświetlenie przed klatką, na parkingu żeby to było jasno.”

- „Tylko kamery i już nic nie potrzebuję.”

- „Jakby były kamery... widzi, że jest kamera i on Ci nie siądzie i piwa nie będzie pił.”

- „W tym miejscu gdzie jest kamera jest spokojnie”, „Wcześniej podchodzili i rozbijali jajka na szybach [dokuczali jakiejś rodzinie – niezrozumiałe] i oni to sprzedali, wynieśli się. Już tam nie mieszkają, bo nie wytrzymali.”

- „No ale na baraku [...] pomalowali i gdzieś na garażach sprayem pomalowali kłódki i coś tam jeszcze takie durnoty powypisywali, i co? I złapali! Złapali 4 dziewczyny, i matki mają płacić po 3 tysiące chyba. I to nie byli nasi [osoby spoza miasta przychodzące rozrabiać na Koszarach. Sprawcy zostali ujęci dzięki nagraniom z kamery].”

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYNIKI BADAŃ KWESTIONARIUSZOWYCH

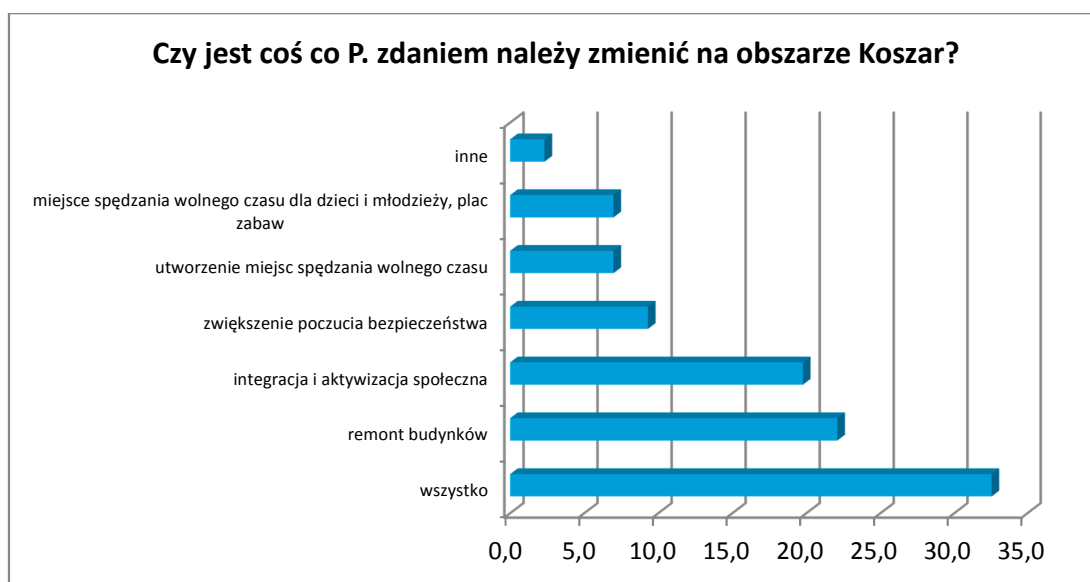
Pogłębiona diagnoza problemów społecznych na obszarze osiedla Koszary w Tomaszowie Lubelskim miała na celu wskazanie zagadnień, które są najbardziej uciążliwe dla mieszkańców tego obszaru. Jednocześnie w bezpośrednim kontakcie z mieszkańcami starano się wyłonić największe potencjały i możliwości rozwoju zarówno społecznego jak i przestrzennego. Jednym z narzędzi, które wykorzystano do uzyskania odpowiedzi na postawione pytania, był kwestionariusz wywiadu bezpośredniego. Wyniki zrealizowanych badań przedstawiono poniżej.

TABELA 33 CZY JEST COŚ CO PANI/PANA ZDANIEM NALEŻY ZMIENIĆ NA OBSZARZE KOSZAR?

Czy jest coś co Pani/Pana zdaniem należy zmienić na obszarze Koszar? (odp. na pyt. otwarte)	% odp.
wszystko	32,6
remont budynków	22,1
integracja i aktywizacja społeczna	19,8
zwiększenie poczucia bezpieczeństwa	9,3
utworzenie miejsc spędzania wolnego czasu	7,0
miejsce spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży, plac zabaw	7,0

Źródło: Opracowanie własne

WYKRES 16 CZY JEST COŚ CO PANI/PANA ZDANIEM NALEŻY ZMIENIĆ NA OBSZARZE KOSZAR?

Źródło: Opracowanie własne

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

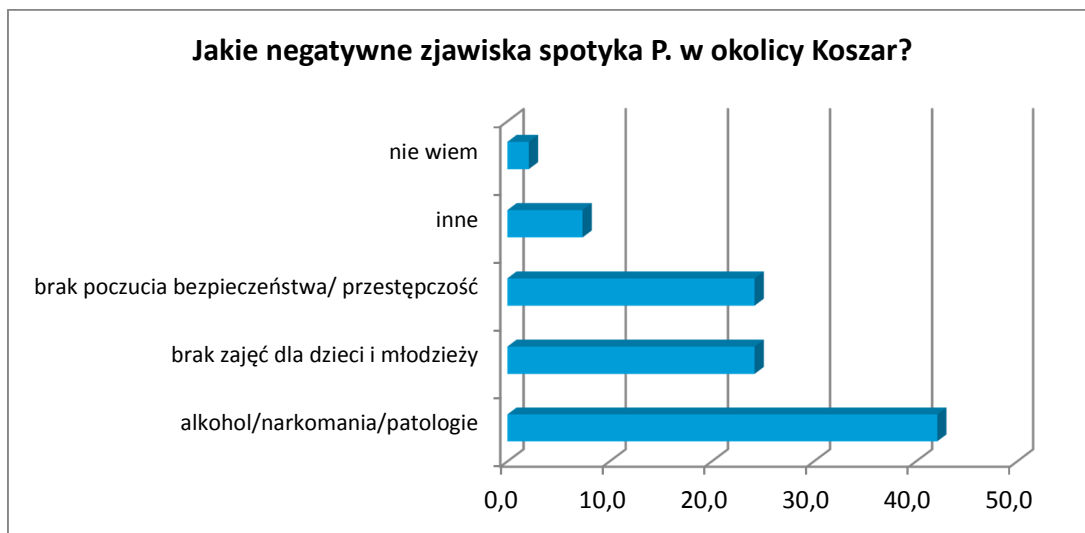
Badani mieszkańcy osiedla wskazują na dużą potrzebę zmiany w swoim otoczeniu. W odpowiedzi na pytanie otwarte, ponad 30% odpowiedzi wskazujących, że należałoby zmienić wszystko na obszarze Koszar, jest wyraźnym sygnałem znużenia otaczającą przestrzenią. W dalszej kolejności, respondenci wskazywali na potrzebę remontu budynków komunalnych oraz utworzenia miejsc i działań mających na celu aktywizację i integrację społeczną mieszkańców osiedla. Jeśli połączymy tę kategorię odpowiedzi z postulatami utworzenia miejsc spędzania wolnego czasu (7% odpowiedzi) oraz zbudowania placu zabaw i miejsc spędzania wolnego czasu dla dzieci (7% odpowiedzi), to okaże się to być największą potrzebą mieszkańców Koszar (33,7% odpowiedzi).

TABELA 34 JAKIE NEGATYWNE ZJAWISKA SPOTYKA P. W OKOLICY KOSZAR?

Jakie negatywne zjawiska spotyka P. w okolicy Koszar?	% odp.
alkohol/narkomania/patologie	42,1
brak zajęć dla dzieci i młodzieży	24,2
brak poczucia bezpieczeństwa/ przestępczość	24,2
inne	7,4
nie wiem	2,1

Źródło: Opracowanie własne

WYKRES 17 JAKIE NEGATYWNE ZJAWISKA SPOTYKA P. W OKOLICY KOSZAR?

Źródło: Opracowanie własne

Spośród negatywnych zjawisk społecznych, które występują na terenie Koszar, respondenci najczęściej wskazywali nadużywanie alkoholu oraz przyjmowanie środków

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

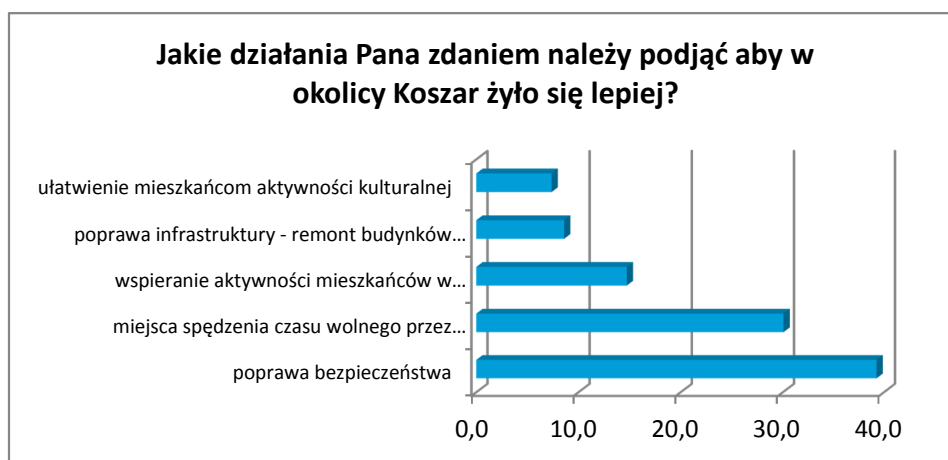
psychoaktywnych (narkotyków, dopalaczy). Zjawiska te stanowiły łącznie 42,1% udzielonych odpowiedzi. Ściśle związany jest z tym problem niskiego poczucia bezpieczeństwa, który występuje na poziomie 24,2% odpowiedzi. Natomiast niemal co czwarta odpowiedź dotyczyła braku zajęć dla dzieci i młodzieży.

TABELA 35 JAKIE DZIAŁANIA PANA ZDANIEM NALEŻY PODJĄĆ ABY W OKOLICY KOSZAR ŻYŁO SIĘ LEPIEJ?

Jakie działania Pana zdaniem należy podjąć aby w okolicy Koszar żyło się lepiej?	% odp.
poprawa bezpieczeństwa	39,3
miejsca spędzenia czasu wolnego przez mieszkańców w różnym wieku	30,1
wspieranie aktywności mieszkańców w działaniach na rzecz poprawy okolicy	14,7
remont budynków mieszkalnych	8,6
ułatwienie mieszkańcom aktywności (kulturalnej, sportowej, społecznej)	7,4

Źródło: Opracowanie własne

WYKRES 18 JAKIE DZIAŁANIA PANA ZDANIEM NALEŻY PODJĄĆ ABY W OKOLICY KOSZAR ŻYŁO SIĘ LEPIEJ?

Źródło: Opracowanie własne

Respondenci zostali również poproszeni o wskazanie działań, które ich zdaniem w największym stopniu poprawiłyby ich warunki życia. Według badanych mieszkańców najbardziej potrzebnymi działaniami są te, które zmierzają do poprawy bezpieczeństwa (39,3% odpowiedzi). Następnymi w kolejności odpowiedziami są działania zmierzające do utworzenia miejsc spędzania wolnego czasu przez osoby w różnym wieku (30,1% odpowiedzi), działania wspierające aktywność mieszkańców na rzecz poprawy okolicy (14,7% odp.) oraz ułatwiające aktywność kulturalną (7,4% odpowiedzi).

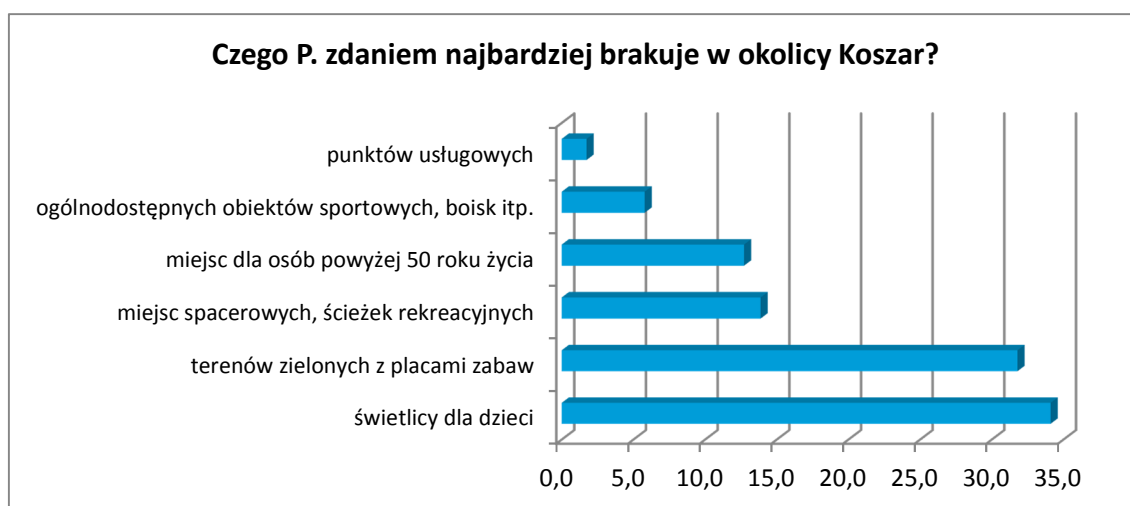
Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

TABELA 36 CZEGO P. ZDANIEM NAJBARDZIEJ BRAKUJE W OKOLICY KOSZAR?

Czego P. zdaniem najbardziej brakuje w okolicy Koszar?	% odp.
miejsca spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży	34,1
terenów zielonych z placami zabaw	31,8
miejsc spacerowych, ścieżek rekreacyjnych	13,9
miejsc dla osób powyżej 50 roku życia	12,7
ogólnodostępnych obiektów sportowych, boisk itp.	5,8
punktów usługowych	1,7

Źródło: Opracowanie własne

WYKRES 19 CZEGO P. ZDANIEM NAJBARDZIEJ BRAKUJE W OKOLICY KOSZAR?

Źródło: Opracowanie własne

Na pytanie o to, czego najbardziej brakuje mieszkańcom osiedla, respondenci najczęściej odpowiadali, że świetlice dla dzieci (34,1% odp.) oraz terenów zielonych z placem zabaw (31,9% odp.). Następnie wskazywali na brak miejsc rekreacji i aktywnego wypoczynku (13,9% odpowiedzi) i miejsc dla osób pow. 50 roku życia (12,7% odpowiedzi). Dostęp do obiektów sportowych został oznaczony jedynie w przypadku 5,8% odp.

TABELA 37 JAKIE SĄ GŁÓWNE PROBLEMY MŁODZIEŻY Z TERENU KOSZAR?

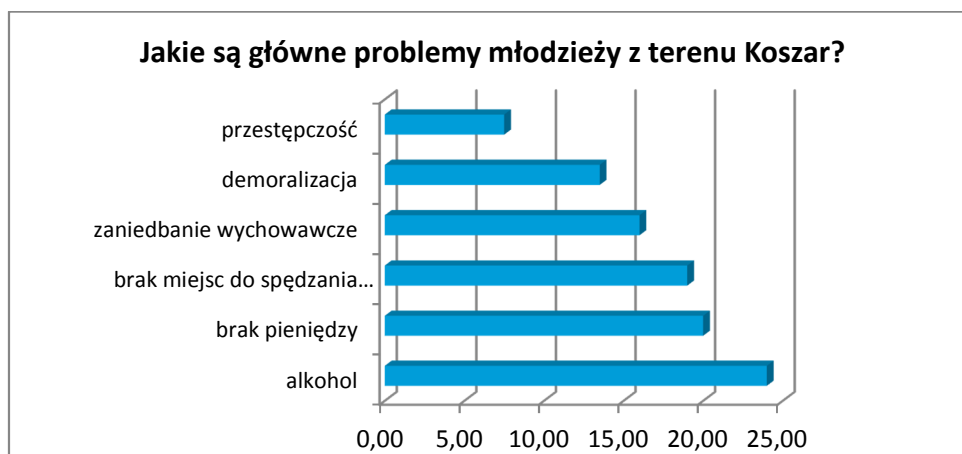
Jakie są główne problemy młodzieży z terenu Koszar?	% odp.
alkohol	24,00
brak pieniędzy	20,00
brak miejsc do spędzania wolnego czasu	19,00
zaniedbanie wychowawcze	16,00

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

demoralizacja	13,50
przestępczość	7,50

Źródło: Opracowanie własne

WYKRES 20 JAKIE SĄ GŁÓWNE PROBLEMY MŁODZIEŻY Z TERENU KOSZAR?

Źródło: Opracowanie własne

W przypadku pytania o problemy młodzieży, brak jednoznacznej odpowiedzi wyróżniającej tą grupę społeczną od innych. Odpowiedzi powtarzają wcześniejsze tezy o problemach związanych z alkoholem, ubóstwem, przestępczością oraz powtarza się problem braku miejsca do spędzania wolnego czasu przez młodzież i dzieci.

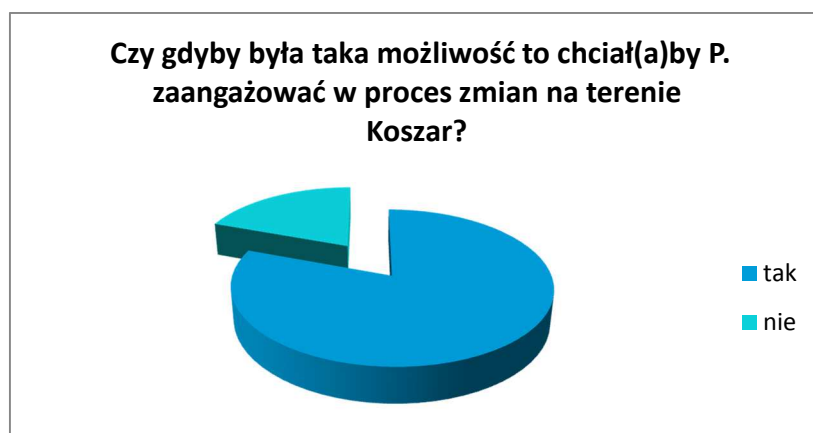
TABELA 38 CZY GDYBY BYŁA TAKA MOŻLIWOŚĆ TO CHCIAŁ(A)BY P. ZAANGAŻOWAĆ W PROCES ZMIAN NA TERENIE KOSZAR?

Czy gdyby była taka możliwość to chciał(a)by P. zaangażować w proces zmian na terenie Koszar?	% odp.
tak	80,6
nie	19,4

Źródło: Opracowanie własne

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 21 CZY GDYBY BYŁA TAKA MOŻLIWOŚĆ TO CHCIAŁ(A)BY P. ZAANGAŻOWAĆ W PROCES ZMIAN NA TERENIE KOSZAR?

Źródło: Opracowanie własne

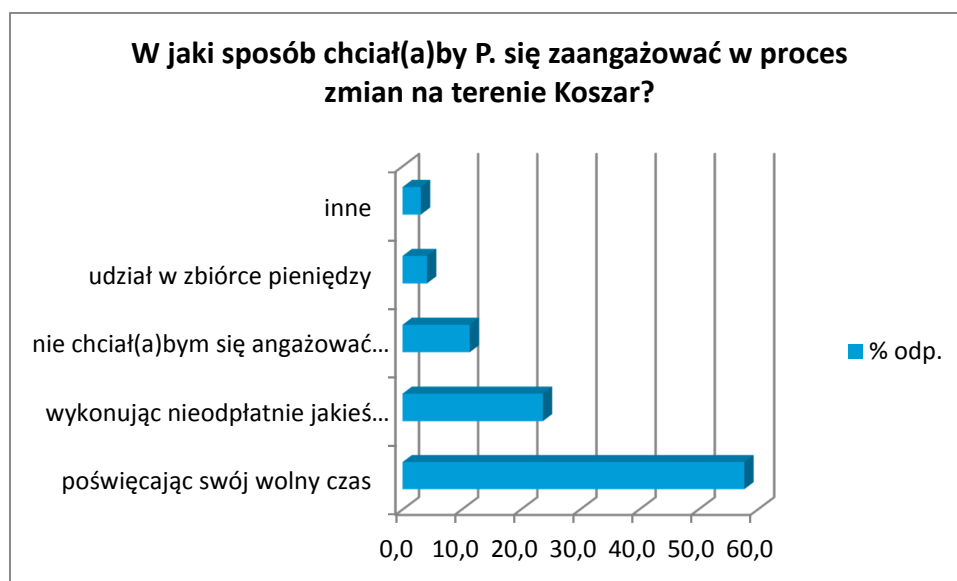
TABELA 39 W JAKI SPOSÓB CHCIAŁ(A)BY P. SIĘ ZAANGAŻOWAĆ W PROCES ZMIAN NA TERENIE KOSZAR?

W jaki sposób chciał(a)by P. się zaangażować w proces zmian na terenie Koszar?	% odp.
poświęcając swój wolny czas	57,7
wykonując nieodpłatnie jakieś prace	23,7
nie chciał(a)bym się angażować w żadnej formie	11,3
udział w zbiórce pieniędzy	4,1
inne	3,1

Źródło: Opracowanie własne

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 22 W JAKI SPOSÓB CHCIAŁ(A)BY P. SIĘ ZAANGAŻOWAĆ W PROCES ZMIAN NA TERENIE KOSZAR?

Źródło: Opracowanie własne

Bardzo wysoki procent odpowiedzi (80,6%) wskazujący na chęć zaangażowania się w proces zmian na terenie Koszar potwierdza z jednej strony potrzebę zmiany na obszarze osiedla, a z drugiej dużą skalę zaniedbań. Respondenci są gotowi poświęcić przede wszystkim swój wolny czas (57,7% odp.) oraz wykonywać nieodpłatnie jakieś prace (23,7% odp.).

TABELA 40 CZY PLANUJE PAN SIĘ PRZEPROWADZIĆ?

Czy planuje Pan się przeprowadzić?	% odp.
tak	7,1
nie	69,7
nie wiem	23,2

Źródło: Opracowanie własne

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 23 CZY PLANUJE PAN SIĘ PRZEPROWADZIĆ?

Źródło: Opracowanie własne

Badane osoby mieszkające na terenie Koszar w zdecydowanej większości nie zamierzają się wyprowadzać z Tomaszowa (69,7% odp.). 23,2% osób jest niezdecydowanych, a jedynie 7,1% jest pewna co do chęci zmiany miejsca zamieszkania.

TABELA 41 JAKA JEST P. SYTUACJA ZAWODOWA?

Jaka jest P. sytuacja zawodowa?	% odp.
bezrobotny	56,1
rencista/emeryt	21,4
pracuje	14,3
uczeń	7,1
pracuje w domu	1,0

Źródło: Opracowanie własne

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 24 JAKA JEST P. SYTUACJA ZAWODOWA?

Źródło: Opracowanie własne

Badane osoby to w zdecydowanej części osoby niepracujące - bezrobotni (56,1%) oraz emeryci i renciści (21,4%). Osoby pracujące bądź uczące się stanowią łącznie 22,4% badanej grupy.

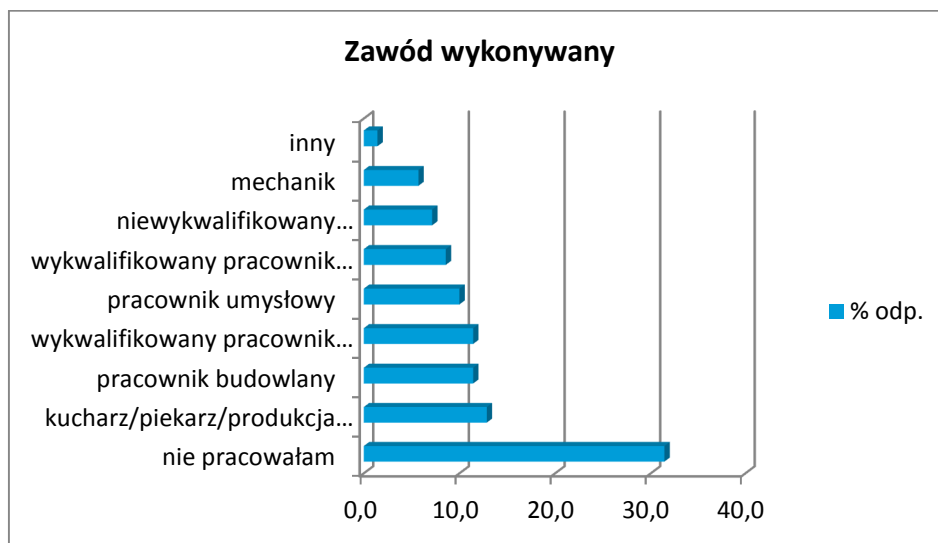
TABELA 42 ZAWÓD WYKONYWANY

Zawód wykonywany	% odp.
nie pracowałam	31,4
kucharz/piekarz/produkcja spożywcza	12,9
pracownik budowlany	11,4
wykwalifikowany pracownik fizyczny	11,4
pracownik umysłowy	10,0
wykwalifikowany pracownik produkcji	8,6
niewykwalifikowany pracownik fizyczny	7,1
mechanik	5,7
inny	1,4

Źródło: Opracowanie własne

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 25 ZAWÓD WYKONYWANY

Źródło: Opracowanie własne

Aż 31,4% respondentów nie pracowało do tej pory, natomiast pozostałe osoby w zdecydowanej większości posiadają kwalifikacje zawodowe (61,4% badanych), a jedynie 7,1% to pracownicy niewykwalifikowani.

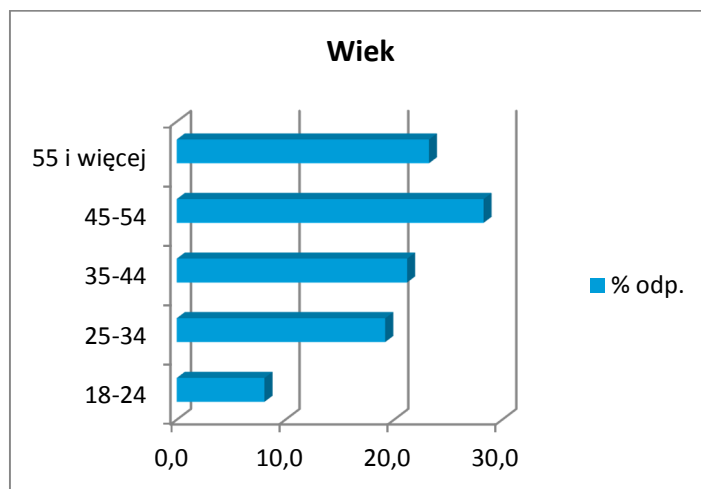
TABELA 43 WIEK

Wiek	% odp.
18-24	8,1
25-34	19,2
35-44	21,2
45-54	28,3
55 i więcej	23,2

Źródło: Opracowanie własne

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

WYKRES 26 WIEK

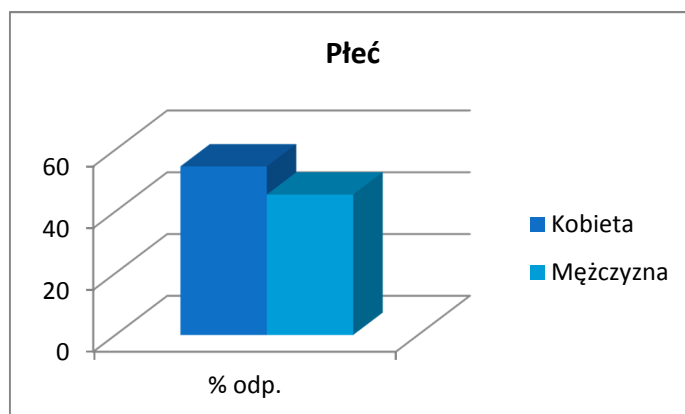
Źródło: Opracowanie własne

TABELA 44 PŁEĆ

Płeć	% odp.
Kobieta	55
Mężczyzna	45

Źródło: Opracowanie własne

WYKRES 27 PŁEĆ

Źródło: Opracowanie własne

Struktura wiekowa i struktura płci w badanej grupie nie odbiega zasadniczo od struktury całej populacji mieszkającej na osiedlu Koszary.

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Analiza wskaźników demograficznych ukazuje Tomaszów Lubelski jako miasto posiadające relatywnie dobrą sytuację jeśli chodzi o obciążenie demograficzne, starzenie się społeczeństwa i edukację na poziomie przedszkolnym. Niepokojący jest natomiast, najwyższy spośród porównywanych miast, wskaźnik migracji, ukazujący niską atrakcyjność lokalnego rynku pracy. Aktywność gospodarcza mieszkańców Tomaszowa Lubelskiego prezentuje się najlepiej ze wszystkich miast poddanych analizie porównawczej. W Tomaszowie Lubelskim funkcjonuje największa liczba podmiotów gospodarczych oraz osób prowadzących działalność gospodarczą, są to jednak głównie małe podmioty zatrudniające do 9 osób. Względnie dobrze prezentuje się sytuacja Tomaszowa Lubelskiego pod względem sytuacji na rynku pracy, gdyż nie odbiega ona znacznie od miast o najniższym poziomie bezrobocia.

Miasto Tomaszów Lubelski dysponuje stosunkowo niedużą liczbą mieszkań komunalnych i socjalnych, na co duży wpływ mają uwarunkowania historyczne, ponieważ najwięcej lokali w swoich zasobach posiadają miasta położonej w zachodniej części Polski. Sytuacja taka może mieć duży wpływ na atrakcyjność miasta jako miejsca zamieszkania, szczególnie dla młodych rodzin.

Analiza poziomu udzielanych świadczeń w ramach systemu pomocy społecznej wskazuje na średni poziom zagrożenia ubóstwem, co jest związane z relatywnie niskim poziomem bezrobocia. Jednak ogólny niski poziom dochodów wpływa na dużą liczbę rodzin pobierających zasiłek rodzinny, co świadczy o stosunkowo trudnej sytuacji materialnej rodzin w Tomaszowie Lubelskim i potrzebie wspierania rodzin w opiece i wychowywaniu dzieci.

Analiza wskaźników rozwoju społecznego w Tomaszowie Lubelskim potwierdza wysoką aktywność mieszkańców, widoczną poprzez dużą liczbę podmiotów gospodarczych. Tomaszów Lubelski wraz z drugim miastem z województwa lubelskiego (Krasnystaw) posiada największą liczbę organizacji pozarządowych w zestawieniu. Takie wyniki analizy wskazują na duży potencjał mieszkańców miasta oraz ich wysoką aktywność, co w znacznym stopniu wpływa pozytywnie na możliwość realizacji tak skomplikowanych przedsięwzięć społecznych jak rewitalizacja obszarów zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Analiza koncentracji występowania problemów społecznych wskazuje na ich skupienie na obszarze dawnych Koszar, bloków mieszkalnych przy ul. Rejtana oraz Żwirki i Wigury, a także w północnej części miasta (obszar ulic Armii Krajowej, Witosa, Rogozińska). Największa

Diagnoza problemów społecznych oraz delimitacja obszaru rewitalizacji w Tomaszowie Lubelskim

---

skala negatywnych zjawisk społecznych znajduje się na terenie tzw. Koszar obejmujący teren na którym znajduje się największa liczba mieszkań komunalnych i socjalnych. Na obszarze ulic al. Sportowa, Rybickiego, Brygady znajduje się połowa mieszkaniowych zasobów komunalnych miasta Tomaszów Lubelski, przy czym są to mieszkania o bardzo niskim standardzie. Nawarstwienie problemów społecznych i mieszkaniowych wskazuje wymieniony obszar jako wymagający w największym stopniu interwencji w postaci przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Wyniki badań przeprowadzonych celem pogłębienia zdiagnozowanych problemów społecznych wskazują na trzy główne obszary problemów występujących na terenie objętym rewitalizacją. Pierwszy dotyczy potrzeb inwestycyjnych w zakresie infrastruktury publicznej, komunikacyjnej i mieszkaniowej. Istotną kwestią poruszaną przez badane osoby jest niskie poczucie bezpieczeństwa, związane przede wszystkim z nawarstwiającymi się problemami społecznymi oraz z potrzebami inwestycyjnymi w postaci braku monitoringu, a także organizacji ruchu drogowego. Kolejnym obszarem problemów, powiązanych z innymi, jest niedostateczna liczba miejsc umożliwiających spędzanie wolnego czasu oraz aktywizacji społecznej i zawodowej zarówno dla dzieci, młodzieży jak i dla osób dorosłych, w tym seniorów. Mieszkańcy zwracali także uwagę na zły stan techniczny budynków komunalnych, brak obiektów umożliwiających spędzanie wolnego czasu dzieciom i osobom starszym, brak odpowiednich miejsc rekreacji i wypoczynku.

W ramach przeprowadzonych badań zostały zidentyfikowane potencjały rozwojowe, na bazie których możliwe jest prowadzenie działań rewitalizacyjnych. Najważniejszym zasobem niezbędnym do prowadzenia działań społecznych są lokalni liderzy. Na obszarze objętym rewitalizacją, w ostatnich latach powstały oddolne inicjatywy społeczne zmierzające do zmiany wśród lokalnej społeczności (budowa placu zabaw, świetlica na świeżym powietrzu, powstanie i sprawne działanie wspólnot mieszkaniowych). Na rewitalizowanym terenie jest zlokalizowany Ośrodek Sportu i Rekreacji na terenie którego prowadzi działalność kilka organizacji sportowych. Teren ośrodka jest otwarty i chętnie wykorzystywany przez mieszkańców na cele rekreacyjne, jednocześnie OSiR jest jedyną instytucją publiczną prowadzącą działalność na tym obszarze. Takie uwarunkowania sprawiają, że istniejąca oraz planowana infrastruktura OSiR-u stanowi bardzo dobre zaplecze do realizacji projektów rewitalizacji społecznej poprzez aktywność nie tylko sportową, ale również w postaci aktywizacji społecznej mieszkańców we wszystkich grupach wiekowych.